

Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we derman senagaty ministrliginiň
2011-nji ýylyň 13-nji dekabrynda çykaran 478 belgili
B U Ý R U G Y

**Türkmenistanyň mekdebe çenli çagalar edaralary üçin sanitariýa-
epidemiologiýa kadalaryny tassyklamak barada**

(Türkmenistanyň ministrlikleriniň we pudaklaýyn dolandyryş edaralarynyň kadalaşdyryjy
hukuk namalarynyň ýgyndysy, 2017 ý., № 1 (21), 88-nji sahypa)

Türkmenistanyň „Saglyk „döwlet maksatnamasyny we Türkmenistanyň
Sanitariýa kodeksini ýerine ýetirmek üçin, **buýurýaryn:**

Türkmenistanyň mekdebe çenli çagalar edaralary üçin sanitariýa-epidemiologiýa
kadalaryny tassyklamaly (goşulýar)

Ministr

G. Elýasow

Türkmenistanyň Saglygy goraýyş we
derman senagaty ministriniň tarapyndan
2011-nji ýylyň 13-nji dekabrynda
çykaran 478 belgili buýrugy bilen
tassyklanyldy

**Türkmenistanyň mekdebe çenli çagalar edaralary üçin
sanitariýa-epidemiologiýa
kadalary**

Türkmenistanyň Bilim ministrligi blen ylalaşyldy

I. Umumy düzgünler

1. Mekdebe çenli çagalar edaralary (mundan beýläk MÇÇE) üçin bu sanitariýa-
epidemiologiýa kadalary (mundan beýläk, sanitariýa kadalary) şäherlerde we obalarda
ýerleşýän degişliligine garamazdan ähli hereket edýän çagalar bakjalaryna, çagalar
bakja – baglaryna, çagalar baglaryna degişlidir.

2. Gurulýan we durky tüzelenýän MÇÇE-ny (bakja, bakja-bagy we bag)
gurnamak we enjamlaşdyrmak boýunça ähli kadalaşdyryjy düzgünnamalary
Türkmenistanyň Gurluşyk kadalaryna laýyklykda kabul edilmelidir.

3. MÇÇE-da 1 ýaşdan 7 ýaşa çenli çagalar üçin gurnalýar we ýaş
aýratynlyklaryna laýyklykda toparlara bölünýär:

Çagalar bakjasy (1-3 ýaşly çagalar);

Çagalar bakja-bagy (1- 7 ýaşly çagalar);

Çagalar bagy (3-7 ýaşly çagalar).

MÇÇE-daky çagalaryň ýaşy boýunça toparlara bölünişi we toparlardaky orunlaryň sany 1-nji tablisada görkezilen

1-nji tablisa

Mekdebe çenli çagalar edaralaryndaky çagalaryň ýaşy boýunça toparlary we toparlardaky orunlaryň sany

Toparlar	Çagalaryň ýaşy	Topardaky orun sany
1. Bakja:		
Kiçi topar	1 ýaşdan - 1 ýaş 6 aýa çenli	15-20
Orta topar	1 ýaş 6 aýdan - 2 ýaşa çenli	15-20
Uly topar	2 ýaşdan - 3 ýaşa çenli	15-20
2. Mekdebe çenli:		
Kiçi topar	3 ýaşdan - 4 ýaşa çenli	20-25
Orta topar	4 ýaşdan - 5 ýaşa çenli	20-25
Uly topar	5 ýaşdan - 6 ýaşa çenli	20-25
Mekdebe taýýarlaýyş topar	6 ýaşdan - 7 ýaşa çenli	20-25

4. MÇÇE-nyň hyzmat edişine baglylykda 10,5; 12 sagatlyk we gije-gündizlik (24 sagatlyk), şeýle hem çagalaryň bolýan gününe baglylykda 1 dynç günü - 6 iş günlük we 2 dynç günü, ýagny 5 iş günlük bolýar. Şonuň bilen birlikde MÇÇE-da çagalar 9-10,5; 12; 24 sagadyň dowamynda saklanýar.

Ilatyň zerurlygy bilen baglylykda ýerli häkimligiň rugsady esasynda dynç we baýramçylyk günlerinde MÇÇE-da nobatçy toparlar işledilip bilner.

5. Şäherler we uly ilatly nokatlar üçin MÇÇE-nyň taslamasy düzülende olaryň sygymlylygy 140 orundan az bolmaly däldir. MÇÇE-nyň toplumlarynyň taslamasy düzülende 24 we ondan köp toparlara düzülýär, deňişlilikde 560-660 orun bolmalydyr. Az ilatly oba ýerlerinde MÇÇE-nyň taslamasy düzülende olaryň sygymlylygy 50 orunlyga çenli kemeldilip bilner (90, 70, 50).

II. Mekdebe çenli çagalar edaralarynyň ýer meýdanyna bildirilýän talaplar

6. MÇÇE-nyň kiçi etrapçalaryň çäginde, bölünip berlen ýer meýdançalarynda, intensiw gatnawly ýollardan, jemagat we senagat kärhanalaryndan daşlaşdyrylan ýerlerde ýerleşdirmeli. MÇÇE-y üçin ýerleşdirilýän çäkler senagat, jemagat, oba hojalyk desgalaryndan we awtoulag ýollaryndan daşlaşdyrylan bolup “Şäher gurluşygy. Şäherleri, posýoloklary we obalary planlaşdyrmak hem-de gurmak” Türkmenistanyň gurluşyk kadalaryň talaplaryna laýyklykda kesgitlenilmeli.

7. MÇÇE-y gurlanda pyýada ýörelgeleriň elýeterlilik aralyk radiusy göz önünde tutulmaly: şäher ýerlerinde 300 m-den köp däl, oba ilatly ýerlerinde we kiçi şäherçelerde bir-iki gatly binaly kiçi şäherlerde 500 m-den az bolmaly däl.

8. MÇÇE-y gurlanda ýaşayyş we jemgyýetçilik binalardan sanitariýa aradaşlygy üpjün edilmelidir: toparlaryň esasy otaglaryndan aýnaly tarapyndan garşydaky duran iň beýik binanyň 2,5 esseinden az bolmaly däl.

9. MÇÇE-y üçin ýer meýdançalarynyň ölçegleri bir orunlygyň hasabyndan hasaplanmaly: 95 orunlyk bakja-bag üçin 40m², 140-320 orunlyk üçin 35m², 560-660 orunlyk bakja bag toplumlary üçin 30m² möçberde kesgitlenmeli.

MÇÇE-nyň degişli ýer meýdançalarynda umumy bedenterbiýe, bag ekmek üçin, hojalyk we gök ekin meýdançalary göz önünde tutulmalydyr.

10. Çagalar meýdançalaryna binanyň topar otaglary oňaly baglanyşykly bolmalydyr. Bakja ýaşly çagalar üçin niýetlenen meýdançalar toparyň çykalgasynyň golaýynda ýerleşdirilmeli. Topar meýdançalarynda açyk gün şöhlesi düşýän ýerlerden başga kölegeli ýerler hem göz önünde tutulmalydyr.

Çagalar meýdançalaryndaky gurnalan enjamlar ýere jebis we mäkäm berkidilip, çaganyň ýaşyna we boýuna laýyklykda saýlanyp alynmalydyr. Enjamlaryň guralyşy öndürüji edaranyň görkezmesine laýyk amala aşyrylmalydyr. Enjamlaryň üstlerinde ýiti çykyp duran bölekleri we бүдүр-сүдүр ýerleri, çykyp duran boltlary bolmaly däldir. Enjamlar üçin ulanylýan materiallar ýokary hili bolmaly we uly agramlara çydamly bolup, duýdansyz döwürmeden we dürli şikeslenmeleriň önüni almaly. Enjamlaryň konstruksiýalarynyň üstki örtügi suwa durnukly we arassalaýyş işlerini geçirmäge amatly bolmalydyr.

11. Topar meýdançalary gyrymsy agaçlar bilen germewlenen bolmalydyr. Meýdançanyň gök bölegi 50%-den az bolmaly däldir. Gök agaçlar çagalar binasyny we toparlaryň meýdançalaryny öte gyzmadan goramalydyr. Gyrymsy agaçlary binadan 5 metrden, uly agaçlary binadan 10 metrden daş bolmadyk aralykda oturdylmalydyr.

Saýlanylýan gök baglaryň görnüşleri ýylyň dowamynda gök öwürmegi üpjün etmelidir. Meýdançalara oturdulýan gyrymsy agaçlar hem-de baglar tikenli we zäherli ir-iýmişli bolmaly däldir.

MÇÇE-y tokaý massiwlerine, seýilgählere we bagly meýdançalara ýanaşdyrylyp gurulan bolsa, gök ekinleriň tutýan meýdançasyny 50%-e çenli gysgaltmaga rugsat berilýär.

12. Her bir topar meýdançalarda 40m² günden we ýagynlardan goramak üçin kölegeli bassyrmalary bolmalydyr. Bassyrmanyň poly agaçdan bolmalydyr.

13. Toparlaryň meýdançalary bakja ýaşyndaky çagalar üçin ot örtüklü; mekdebe çenli ýaşly çagalar üçin ot örtükliden başga dykyz toprak bilen örtülmelidir.

Bedenterbiýe meýdançalary bag toparlary üçin meýdany şu möçberde göz önünde tutulmaly: 50 – 75 çaga 150m²; 100 we ondan köp çaga üçin 250 m².

14. Hojalyk meýdançasy beýlekilerden üzňe bolmalydyr, ol nahar taýýarlanýan blogyň we kir yuwulýan bölümiň ýanynda ýerleşdirilmelidir we meýdany gaty örtük bilen (asfalt ýa-da beton) örtülen we aýry girelgesi bolmalydyr.

Eger-de MÇÇE-nyň ýer meýdançalarynda hepdeden köp gök-önümleri saklamaklyk zerur bolan ýagdaýynda, hojalyk meýdançasynynda gök-önümleri saklamak üçin 50m² tutýan meýdany az bolmadyk ammarlary gurmak bolar. Gök önümleri saklanýan ammarlary gurmak üçin hersine aýratyn ýagdaýda rugsatnama bellenilen tertipde alynmalydyr.

Zir-zibil ýygnaýan demir gutulary gapakly bolup, ýörite hojalyk meýdançalarynda binadan azyndan 25m daşlykda betonlanan ýa-da asfaltlanan ýerde ýerleşdirilmelidir.

MÇÇE-nyň çäginde daşky haýatynyň beýikligi azyndan 1,6 m bolmalydyr.

III. Binalar

15. MÇÇE-y aýratyn duran iki gatdan beýik bolmadyk binalarda ýerleşdirilmelidir.

16. Sygymlylygyna baglylykda MÇÇE-sy ykjam, bloklaýyn ýa-da powilion gurluşygy bolup biler: birnäçe bölek-pawelionlardan, aýry duran ýa-da özarasynda ýyladylýan geçelgeler bilen birleşen hem bolup bilner.

17. Binalarda we meýdançalarda maksimal derejede bir - birinden üzňelik prinsipy berjaý edilmeli, aýratyn hem bakja toparlary üçin, bir-birinden we hojalyk dolandyryş bölümlerinden aýry bolmalydyr. 50 orunlyk we ondan köp bolan MÇÇE-nyň nahar taýýarlaýan blogyndan we kir yuwulýan otagyndan meýdançalara üzňe aýratyn çykalgalary bolmalydyr.

18. MÇÇE-nyň binalarynda daşky girelgeleri göz önünde tutulmalydyr: tambursyz (howanyň tozanlanma derejesi ýokary bolan ilatly nokatlardan beýleki ýerler) daşky gapylary bakja toparlaryna barmaýan bolmalydyr. Galan ýagdaýlarda bolsa daşky girelgeleri diňe bir tamburly meýilleşdirmelidir. Tamburyň çuňlygy 1,6 m az bolmaly däldir.

19. Bakja toparlaryň çagalary üçin niýetlenen toparlar birinji gatda ýerleşip we hersine aýry girelge bolmalydyr.

Bakja toparlary kabulhana, oýnalýan, ýatylýan, hajathana we bufet otaglaryndan ybarat bolmalydyr. Ähli otaglar öz arasynda amatly baglanyşykda bolmalydyr.

20. Mekdebe çenli toparlar birinji ýa-da ikinji gatlarda ýerleşdirilip bilner; bu ýaşdaky çagalaryň toparlary üçin 4-den köp bolmadyk toparlara umumy girelge rugsat edilýär.

Mekdebe çenli toparlar eşik çalşylýan, oýnalýan, ýatylýan, hajathana we bufet (mekdebe taýýarlaýyş toparda aýratyn okuw otagy göz önünde tutulmaly) otaglaryndan ybarat bolmaly.

21. Toparlar ýerleşdirilende çüňk ýada duwara howa çalyşmagyna amatly bolmagyny göz önünde tutulmalydyr.

22. MÇÇE-da eşik çalşyrylýan otagyň meýdany 1 orna: bakja toparý üçin - 1,2m², mekdebe çenli toparlarda – 0,9m²-dan az bolmaly däldir.

23. Umumy girelge meýilleşdirilende bakja toparlarynyň 2-sine we mekdebe çenli toparlarynyň 4-sine bir girelgeden köp bolmaly däldir.

24. MÇÇE-da 1 orna düşýän meýdany şu hasapdan az alynmaly däldir: bakja toparlarda- 3,34m², mekdebe çenli toparlarda-2,5m², ýatylýan meýdan- bakja toparlarda - 3,34m², mekdebe çenli toparlarda - 2,5m².

25. MÇÇE-da otaglaryň penjirelerini kese (gorizont) taraplar boýunça seredýän ugruny 2-nji tablisa boýunça kabul etmelidir:

2-nji tablisa

Mekdebe çenli çagalar edaralarynda otaglaryň penjirelerini kese (gorizont) taraplar boýunça seredýän ugry

	Otaglar	Otaglarda penjireleriň seredýän ugry	
		Amatly	Azimutlarda rugsat berilýäni
1.	Toparda	G.o.	25°-335° çenli
2.	Ýatylýan otagda	D.g.	Ähli tarapa
3.	Saz we beden saglygy sapaklary geçirilýän zal, üzňe otagy (izolýator), beden owkalyjy wannaly otag, fizio-bejeriji otagynda	G.o.	Ähli tarapa
4.	Aşhana, taýýarlaýjy we deslap taýýarlaýjy sehlerde	D.g.	Ähli tarapa
5.	Medisina we sanjym otaglarynda	G.d.	Ähli tarapa

Bellik:

1. Azimut boýunça 90°-290° bakyp duran otaglaryň artyk gyzmagyny çäklendirmek üçin, topar, ýatylýan otaglarda, zallar, üzňelik otaglarda, aşhanada penjireleri bellenilen ugurlar boýunça oturdylanda günden goranmagy göz önünde tutmalydyr.

2. Ýörite sapaklar geçirilýän otaglar günorta, günorta-gündogar, günorta-günbatara bakdyrylanda gün şöhlesi gös-göni aýna düşmez ýaly etmelidir.

26. Aşhana, kir ýuwulýan, guradyjy, ütüklenilýän, şeýle hem oýnalýan we ýatylýan otaglarda tebigy duwara ýa-da çünk howa çalyşmagy üpjün etmelidir.

27. MÇÇE-da el tutalgalary we olaryň germewleri aşakdaky talaplara laýyk bolmalydyr:

ulular üçin el tutalgalary 0,85m beýiklikde, çagalar üçin diwarda ýa-da basgançaklaryň germewlerinde 0,5m beýiklikde bolmalydyr;

basgançaklaryň dik bölekleriniň arasy 0,1 m-den uly bolmaly däldir, keseligine bölmek rugsat edilmeýär;

bosagalaryň germewleriň beýikligi 3 we ondan hem köp basgançaga çykylanda 0,8m bolmaly.

28. MÇÇE-da 1 orna düşýän hajathana meýdany şu hasapdan az alynmaly däldir: bakja toparda 1,08m², mekdebe çenli toparda 0,81m².

Kiçi bakja toparyň hajathanasynda 1 sany ulular üçin el ýuwar, suw akdyryjy we wanna enjamlary gurnalmalydyr. Orta we uly bakja toparlarda - 2 sany çagalar we 1 sany ulular üçin el ýuwar, 1 sany çagalar üçin unitaz we suwa düşülýän enjam bolmalydyr.

Orta we kiçi mekdebe çenli toparlaryň hajathanalarynda 4 sany çagalar üçin el ýuwar, 3 sany çagalar üçin unitaz, gözenekli suw pürkdüriji we duş poddony gurnalmaly.

Uly we mekdebe taýýarlaýyş toparlarynda oglanlar we gyzlar üçin aýry hajathanalar bolup, hersinde 4 sany unitaz, 4 sany el ýuwar we gözenekli suw pürkdüriji poddon enjamy bolmaly.

29. MÇÇE-da aýdym-saz we maşklar üçin otaglar göz önünde tutulan bolmalydyr.

MÇÇE-da aýdym-saz dersini geçmek üçin otagyň meýdany 1 orna: mekdebe çenli toparda – 2m², maşklary geçirmek üçin otag – 4m² az bolmaly däldir.

30. Üsti ýapyk suwa düşülýän howuzlary meýilleşdirilende özbaşdak bina görnüşinde ýa-da 500 orunlykdan az bolmadyk MÇÇE-nyň toplumyna girizip, onuň ini 6m, uzynlygy 10 – 12,5m bolmalydyr; 200 orunlykdan az bolmadyk MÇÇE-y üçin suw howuzlaryň ini 3m, uzynlygy 6-7m we üýtgeýän çuňlykly 0,6m-den - 0,8m-e çenli aralykda bolmalydyr. Suw howuzlaryň daşky gapdal bortunyň beýikligi 0,15m, ini 0,3m beýiklikde bolmaly. Suw howzyna düşülýän basgançaklaryň iki gapdalynda tutalgalar bolmalydyr.

Suwa düşülýän kömekçi otaglaryň düzümi we meýdany Türkmenistanyň Gurluşyk kadalarynyň talaplaryna laýyklykda kabul edilmelidir.

31. MÇÇE-da çagalara lukmançylyk hyzmatyny üpjün etmek maksady bilen otaglar göz önünde tutulmalydyr: lukmançylyk otagy, sanjym otagy we üzňelik (izolýator) otagy. MÇÇE-da ýarawsyz çagalary üzňeleşdirmek üçin üzňelik otagyny birinji gatda ýerleşdirilip meýdança aýry çykylgasy bolmalydyr. Üzňelik otaglaryň içinden geçilmeyän bolmalydyr.

Lukmançylyk otagyna özbaşdak dälizden girelgesi bolup, üzňelik otagynyň biri bilen galtaşykda bolmaly; olaryň arasy ýerden 1,2 m pes bolmadyk aýna gapy bilen ýapylan bolmaly. Üzňelik otagy kabulhana, palata we hajathana otaglaryndan ybarat bolmalydyr. Palatalar bir ýa-da iki orunlyk bolup, olaryň meýdany 4 we 6m² deň bolmalydyr.

32. MÇÇE-nyň dolandyryş-hojalyk üpjünçilik otaglary: müdiriň otagy, hojalyk müdiriň otagy, usuly (terbiýeçi-usulçynyň) otagy, hojalyk we arassa eşikler üçin ammarlar, işgärler üçin hajathana otaglaryndan ybarat bolmalydyr. Kömekçi we hojalyk otaglarynyň düzümi we meýdany Türkmenistanyň Gurluşyk kadalarynyň talaplaryna laýyklykda kabul edilmelidir.

33. Nahar taýýarlaýan blogy binanyň 1-nji gatynda ýerleşip, daşara aýratyn çykalgasy bolmalydyr. Gök we gury önümler üçin ammarlary aşhanadan aýry ýerleşdirilmelidir. Ammarlaryň içinden geçilmegine ýa-da aşhananyň üstü bilen ammara geçilmegine ýol berilmeli däldir. Nahar taýýarlaýan blogy: aşhana nahar paýlanýan ýeri bilen, aşhana gap-gaçlary yuwulýan, gury önümler üçin ammar, ýüklenýän otag, işgärler üçin otag, suwa düşülýän we hajathana otaglardan ybarat bolmalydyr.

Nahar taýýarlanýan otaglaryň düzümi we meýdany 3-nji tablisa esasynda alynmalydyr:

	Otaglar	m ² az bolmadyk, orun sanyna bagly meýdan				
		50 çenli	50-den 100 çenli	100-den 200 çenli	200-den 350 çenli	350-den 660 çenli
1.	Aşhana nahar paýlanýan ýeri bilen	15	23	28	30	40
2.	Aşhana gap-gaçlary yuwulýan otag	4	6	8	10	12
3.	Gury önümler üçin ammar	8	8	6	6	12
4.	Ýüklenýän otag	-	4	5	6	7
5.	Işgärler üçin otag (garderob)	-	8	10	12	16
6.	Suwa düşülýän otag	1 sany duş				
7.	Hajathana	1 sany unitaz we 1 sany el yuwulýan				

3-nji tablisa

Nahar taýýarlanýan otaglaryň düzümi we meýdany

34. MÇÇE-da kir yuwulýan otaglary göz önünde tutulmalydyr, ol kir yuwulýan we eşik ütüklenýän otaglardan ybarat. Kir yuwulýan otagyň meýdanynyň yuwulýan eşikleriň 1 kg düşýän in az möçberi binanyň orny 50-ä çenli bolanda- 0,9m², 50-den 100 orna çenli - 0,8m², 100-den - 200-e çenli- 0,6m², 200-den - 350 orna çenli - 0,4m², MÇÇE-nyň 600 oruna çenli toplumlarynda - 0,3m² bolmalydyr.

Kir yuwulýan we eşik ütüklenýän otaglar ýanaşyk bolmalydyr. Hapa ýorgan düşek örtükleri tabşyrylýan we yuwulan ýorgan düşek örtükleri alynýan otaglaryň girelgeleri (penjereleri) kir yuwulýan otag tarapyna açylýan bolmalydyr.

Kir yuwulýan otagyň we nahar taýýarlanýan blogyň girelgelerini bir-biriniň garşysynda ýerleşdirilmegine ýol berilmeli däldir.

35. Aşhananyň, kir yuwulýan otaglaryň, hajathanalaryň penjirelerini toparlaryň, oýnalýan, ýatylýan otaglaryň penjireleriniň aşagynda ýerleşdirmek rugsat berilmeyär.

36. Otaglaryň potologyny aklamak üçin hek ulanylýar, suwa durnukly emulsiýa reňklerini ulanmak rugsat edilýär.

Howasy ýokary çyglylykly otaglaryň (nahar taýýarlaýan blogy, suwa düşülýän otaglar, kir ýuwulýan, el ýuwulýan otaglar, hajathanalar we beýlekiler) potoloklary ýagly reňkler bilen boýalmalydyr.

IV. Otagyň içki bezegine bildirilýän talaplar

37. MÇÇE-nyň otaglarynyň diwarlary ýylmanak bolup, çygly arassalaýyş we zyýansyzlandyryş işlerini geçirmek üçin amatly bolmalydyr. Diwarlar ýagly reňkler bilen boýalýar ýa-da sanitariýa-epidimiologiki netijenamasy bolan beýleki örtükler bilen örtülüp bilner.

38. Nahar taýýarlanýan blogyň, gök önüm üçin ammaryň, sowadyjy kameralaryň, gap-gaç ýuwulýan, kir ýuwulýan, ütüklenýän we hajathana otaglarynyň diwarlaryny 1,5m beýiklikde glazurlenen plita bilen örtmeli.

39. MÇÇE-nyň günorta tarapda ýerleşýän otaglary, öçügsi sowuk, ýagny serpikme koeffisiýenti 0,7 - 0,8-den ýokary bolmadyk reňkler (açyk gök, açyk ýaşyl), demirgazyk tarapda ýerleşýän otaglary ýakymly (açyk sary, açyk gülgüne, goňras), ýagny serpikme koeffisiýenti 0,7- 0,6 bolan reňkler ulanmaly. Aýry bölekleri has açygyrak reňklere boýamaklyk rugsat edilýär, ýöne ol umumy meýdanyň 25%-den köp bolmaly däl.

Aýdym-saz we beden saglygy otaglarynyň diwarlaryny açyk reňklere boýamak rugsat edilýär, serpikme koeffisiýenti 0,6-0,8-e deň bolmaly.

40. Otaglaryň pollary tekiz, typançaksyz, jebis, hiç-hili yşsyz we bitewiligi bozulmadyk bolmaly; plintuslar diwara we pola berk berkidilen bolmalydyr.

Birinji gatda ýerleşýän toparlaryň (oýnalýan otag) pollary ýyly we ýyladylýan bolmalydyr. Esasy otaglarda pol üçin agaç materiallary (üsti ýagly boýag bilen örtülen agaç pollary ýa-da parket) ulanylýar.

Nahar taýýarlanýan blogyň, kir ýuwulýan, ütük edilýän, hajathananyň we beýleki goşmaça otaglaryň pollary keramika ýa-da tekizlenen metlah plitalar bilen örtülmelidir.

Suwa düşülýän, kir ýuwulýan otaglaryň, nahar taýýarlanýan blogyň pollarynda suwlary akdyrýan traplar gurnalyp, olaryň eňňidi lagym ulgamynyň girelgesine tarap bolmaly.

V. Tebigy we emeli ýagtylyk

41. MÇÇE-da binalaryň esasy otaglary duwaradan-duwara tebigy ýagtylandyрма bilen üpjün edilen bolmalydyr. Toparlarda, ýatylýan otaglarda, medisina otagynda, üznelik palatalarynda, aýdym-saz we maşk geçirilýän otaglarynda ýagtylyk koeffisienti 1,5%-den pes bolmaly däldir. Hajathana, kabulhana, eşik çalyşylýan otaglarda ikilenç ýagtylyk bilen ýagtylanma rugsat edilýär.

42. Toparlaryň otaglarynda bir taraplaýyn ýagtylanmada çuňlugy 6 m-den köp bolmaly däl. Has uly çuňluk bolan ýagdaýynda penjireler iki tarapdan biri-birine garşydaş ýa-da burçlaýyn ýerleşmeli. Penjireleriň ownuk gözenekleri bolmaly däl. Penjireleriň önlerine ýagtylygy peseldýän iri ýaprakly güller goýulmaly däldir. Goýulýan bezeg gülleriniň beýikligi penjireden 15 sm beýiklikde bolmaly däl. Her penjiräniň önünde 2-3 gülden köp bolmaly däl. Gülleri tebigat burçunda, poldan 65-70 sm beýiklikde ýörite güller üçin gözeneklerde saklamak maslahat berilýär.

43. Emeli ýagtylygyň çeşmeleri ähli otaglarda ýeterlikli we deň ýagtylygy üpjün etmelidir.

Lýuminissýent çyralary ulanylanda toparlaryň, aýdym-saz we beden saglygy otaglaryň ýagtylygy poldan 0,5m beýiklikde, kabulhanada ýerden 0,8m beýiklikde, eşik çalyşylýan otaglarda poluň üstünde 200 Lk (Luks) pes bolmaly däldir. 6 ýaşly çagalary okadylýan otaglarda stoluň üstünde ýagtylygyň derejesi 300 Lk-den pes bolmaly däl. Ýatylýan otaglarda, üzňelik palatalarynda poldan 0,5 m beýiklikde 75 Lk bolmaly.

MÇÇE-da esasy otaglaryň emeli ýagtylygyň derejeleri 4-nji tablisada görkezilýär.

4-nji tablisa.

Esasy otaglarda emeli ýagtylygyň kadalary (lýuminissýent çyralary ulanylan ýagdaýda)

Otagyň ady	Ýagtylygy pes bolmaly däl (lk)	Kadaly ýagtylanma degişli üstler
Eşik çalyşylýan (kabalhana)	200	Ýerde (polda)
Topar (oýnalýan), kompýuter otaglary	300	Ýerden 0,5 beýiklikde keseleýin ugurda
Ýatylýan, aýdym-saz, beden saglygy otaglar üçin	75	-
Hajathana	75	Ýerden (poldan)
Nahar taýýarlanýan blogy	200	Ýerden 0,8m beýiklikde keseleýin ugurda
Lukmanyň otagy	300	Ýerden 0,8m beýiklikde keseleýin ugurda
Üzňelik otagy	200	Ýerden 0,5m beýiklikde keseleýin ugurda

Gyzduryjy (nakal) görnüşli çyralar ulanylanda ýagtylygyň kadalary 2 esse peselýär.

44. Ýagtylandyryjy enjam (armatura) otagyň içinde hemme ýerine deň derejede ýagtylygyň ýaýramagyny üpjün etmeli.

Gyzdyryjy (nakal) çyralary ulanylanda ýagtylyk derejesi 150 lk-dan pes bolmaly däl. Gyzdyryjy (nakal) lampalaryň daşynda goraýjy armaturasy (swetilnik) bolmalydyr.

Kompýuter otaglarynyň emeli ýagtylygy umumy deň derejeli ulgamlaryň görnüşde bolmaly.

45. Bir otagda lýuminissent we şol bir wagtyň özünde gyzdyryjy çyralary ulanmaly däl. Täze görnüşli çyralary ýa-da swetilnikleri diňe sanitariýa-epidemiologiýa netijenamalary bar bolan ýagdaýynda ulanmaga rugsat berilýär.

46. Beden saglygy otagynda çyralar we penjireler ýörite goraýjy guralyşlar bilen goralan bolmaly. Ähli emeli ýagtylandyryjy enjamlar düzüw ýagdaýda bolmalydyr. Sesli (galmagally) lýuminissent çyralary haýal etmän çalyşmaly.

47. Penjireleriň aýnalaryny azyndan ýylda 4 gezek, ýagtylandyryjy armaturalary we swetilnikleri azyndan ýylda 2 gezek ýuwmaly.

Nahar taýýarlanýan blogyň önümçilik otaglarynda ýagtylandyryjy enjamlary plitalaryň, önümçilik enjamlarynyň, bölünýän stollaryň ýokarsynda gurnalmary däl. Ýagtylandyryjy enjamlaryň daşynda goraýjy armaturalary bolmaly.

VI. Lagym we suw üpjünçilik ulgamlaryna bolan talaplar

48. MÇÇE-nyň binalarynda hojalyk-agyz suw, gyzgyn suw üpjünçiligi we lagym we ýagys suwlary akdyrýan ulgamlary Türkmenistanyň Gurluşyk kadalarynyň talaplaryna laýyklykda gurnalmarydyr.

MÇÇE-sy arassa agyz suwy bilen üpjün edilip, 1 çaga düşýän suwuň paýy aşakdaky görnüşde bolmalydyr:

gündiziň dowamynda bolýan MÇÇE-sy üçin - 75 litr;

gije-gündiziň dowamynda bolýan MÇÇE-sy üçin- 100 litr.

Agyz suwunyň hili hereket edýän döwlet standartynyň talaplaryna laýyk gelmelidir. Sowuk we gyzgyn suw üpjünçiliginiň içki ulgamlarynyň gurnalmary hereket edýän kadalaşdyryjy resminamalarynyň talaplaryna laýyk gelmelidir.

49. Binany agyz suwy bilen üpjün etmegiň mümkinçiligi bolmadyk ilatly nokatlarda MÇÇE-nyň suw üpjünçilik çeşmeleri Saglygy goraýjy we derman senagaty ministriliginiň Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň edaralarynyň (mundan beýläk Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň edaralary) ylalaşmagy boýunça saýlanylmalydyr.

Eger-de, suwuň zerur möçberi bar bolan ýerli çeşmeler bilen kanagatlandyrylyp bolmasa, şeýle hem ýerli çeşmeleriň ýok mahalynda, Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň edaralary bilen ylalaşylyp,

hereket edýän döwlet standartynyň talaplaryna laýyk gelýän suwuň getirilmegine rugsat edilýär.

50. Agyz suwunyň daşalmagy ýörite belgilenen, agzynyň gapagy mäkäm ýapylan gaplarda (agyz suwy üpjünçiligi tejribesinde ulanylmaga rugsat edilen serişdelerden ýasalan çekeklerde we beýleki gaplarda), azyk önümlerini daşamak üçin niýetlenen ýörite ulag bilen amala aşyrylmalydyr. Suw daşalýan awtoulagyň agyz suwuny daşamak üçin degişli belgisi we sanitariýa pasporty bolmalydyr.

Agyz suwy daşamak we saklamak üçin niýetlenilen gaplar boşandan soň, Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň edaralarynyň belleýän tertibi boýunça her hepdede birkemsiz arassalanmaga, ýuwulmaga we zýansyzlandyrylmaga degişlidir.

51. Ulgama birikdirilen suw gyzdyryjy enjamlar gyzgyn suw üpjünçiliginiň çeşmesi bolup bilerler. Gyzgyn suw üpjünçiligi ulgamy üçin temperaturasy 37°C-dan pes we 60 °C-dan ýokary bolmaly däldir.

52. Ýyladyş ulgamyndaky gyzgyn suwy tehnologi, durmuşy-hojalyk maksatlary, şeýle hem otaglary arassalamak üçin ulanmaklyk gadagan edilýär.

53. Lagym ulgamlary bolmadyk ýerlerde MÇÇE-ry ýerli arassalaýjy desgalar gurnamak şerti bilen, içki lagym ulgamy bilen üpjün edilmelidir.

VII. Ýyladyş we howa çalyşma ulgamlaryna bildirilýän talaplar

54. MÇÇE-nyň binalarynda jemgyýetçilik binalarynyň we desgalarynyň howasynyň çalyşmagyna, ýyladylmagyna we sowadylmagyna bildirilýän talaplara laýyk gelýän merkezi ýyladyş we howa çalşyryş ulgamlary gurnalmalydyr.

55. MÇÇE-nyň binalarynyň ýylylyk üpjünçiligi şäheriň ýa-da ilatly ýeriň ýylylyk üpjünçiliginiň tassyklanan düzgünnamasy esasynda ýylylyk çeşmeleriniň gurnalan nokatlaryna (ÝES, bug gazanlary) birikdirmek bilen ýa-da ýerli enjamlaryň üsti bilen amala aşyrylmalydyr.

Oba ýerlerde az toplumly bir gatly MÇÇE Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek we ýangyna garşy gulluklary tarapyndan rugsatnama bolan ýagdaýynda peç bilen ýyladylmagyna hem rugsat berilýär.

56. Ýyladyjy enjamlar hökümünde: radiatorlar, beton diwarlara oturdylan turba görnüşli gyzdyryjy enjamlar ulanylyp bilner.

57. Ýyladyş enjamlaryň üstki gyzgynlygy 80°C-dan ýokary bolmaly däl.

Çagalarda ýanyklaryň we şikesleriň önüni almak maksady bilen ýylydyjy enjamlarynyň önlerini oturtma agaçdan gözenekler bilen germewlemeli.

Çünkde ýerleşýän otaglaryň temepraturasy beýleki otaglardan 2°C ýokary bolmalydyr.

58. Gyş paslynyň ýyladyş döwründe toparlaryň howasynyň temperaturasy 23°C-dan pes bolmaly däldir.

59. Çagalaryň bolýan otaglarynda howanyň otnositel çyglylygy 40-60%, aşhanada we kir ýuwulýan otaglarda - 60-70% bolmalydyr.

60. Ähli otaglar çagalaryň ýok wagtynda günde birnäçe gezek ýelejiretmelidir. Howa çalyşmanyň dowamlylygy daşarynyň howasyna, ýeliň ugruna, ýyladyş ulgamynyň haýyrlygyna bagly bolup, çagalar topara gelmezden 30 min ön tamamlanmalydyr.

Hajathananyň üsti bilen otaglary ýelejiretmek rugsat berilmeyär. Bir taraplaýyn ýelejiretme çagalaryň bar wagty amala aşyrylýar. Howanyň ýyly wagty otaglaryň üznüksiz howasyny çalyşmak maslahat berilýär.

61. Ýatylýan otaglarda howanyň duwara çalyşmasy çagalar ýok wagty amala aşyrmaly. Howanyň sowuk wagty aýnalary we fortoçkalary çagalar gelmezden 30 min ön ýapylmalydyr; ukuda wagty bir taraplaýyn açmaly we oýanmaklaryna 30 min galanda ýapmaly. Howanyň ýyly möwsümünde (gündizki we gijeki) uly penjireleri açyk wagty amala aşyrmaly (duwara howa çalyşygyndan saklanmaly). Ýatylýan otaglarda we eýwanlarda günden goraýan tutular ýa-da žalýuzler bolmalydyr.

62. Howanyň temperaturasy adaty hojalyk termometriniň kömegi bilen ölçelinip, çagalaryň boýlarynyň beýikligine baglylykda 0,8 m-den 1,2 m-e çenli beýiklikde diwara berkidilen bolmaly. MÇÇE- nyň otaglarynda howanyň hasaply temperaturasy 5-nji tablisada görkezilen.

5-nji tablisa

Mekdebe çenli çagalar edaralarynyň otaglarynda howanyň hasaply temperaturasy

	Otaglar	Howanyň hasaply gyzgynlygy, °C
1.	Uly, orta we kiçi bakja toparlaryň otaglarynda	23
2.	Toparlar: Kiçi mekdebe çenli Orta, uly mekdebe çenli we mekdebe taýýarlaýyş toparlaryň otaglary	23 21
3.	Ýatylýan otaglar: bakja toparda mekdebe çenli toparda	20 18
4.	Hajathana: bakja toparda mekdebe çenli toparda	21 19
5.	Aýdym - saz we beden saglygy geçmek üçin otaglarda	18
6.	Çagalara ýüzmegi öwretmek üçin otaglarda	30
7.	Lukmançylyk otaglarynda	23
8.	Kömekçi-hojalyk otaglarynda	18

9.	Aşhanada	15
10.	Kir ýuwulýan otagda	15
11.	Ütük edilýän otagda	15
12.	Fizio-bejeriş otagynda	20

VIII. Otaglary enjamlaşdyrylyşyna bildirilýän talaplar

63. Esasy otaglaryň enjamlary çagalaryň boýuna we ýaşyna dogry gelmeli we gijiýena we pedagogiki talaplaryna laýyk bolmalydygyny nazara almaly. Enjamlar we mebeller döwülen ýagdaýynda ulanmaly däldir.

64. Kabulhana we eşik çalşyrylýan otaglary çagalaryň we işgärleriň daşky egin-eşikleri üçin şkaflar bilen üpjün edilmelidir. Her şahsy şkaflar belgilenmeli.

Eşik çalşyrylýan otagda daşarda oýnalýan oýunjaklar üçin tekjeler gurnalan bolmaly.

65. Toparlardaky stollar we oturgyçlar çagalaryň boýuna we sanyna görä gurnalmaly. 4 orunly stollar bakja toparlar üçin, uly we mekdebe taýýarlaýyş toparyň çagalary üçin 2 orunlyk gapagy 30° çenli beýgelmäge ukyply stollar bilen üpjün edilmelidir.

66. Oturgyçlar stollar bilen bir toplumda belgilenmelidir. Çagalar üçin mebeller saýlananda olaryň antropometriki görkezijileri göz önüne tutulmalydyr. Bakja we bag toparlarynyň çagalary üçin stollaryň, oturgyçlaryň esasy ölçegleri 6-njy tablisada görkezilendir.

6-njy tablisa

Bakja we bag toparlarynyň çagalary üçin stollaryň, oturgyçlaryň esasy ölçegleri

Çagalaryň boýy topary (sm)	Mebel topary	Stol beýikligi (sm)	Oturgyjyň beýikligi (sm)
85 çenli	00	34	18
85-den 100 çenli	0	40	22
100-den 115 çenli	1	46	26
115-den 130 çenli	2	52	30
130-dan 145 çenli	3	58	34

67. 1 ýaş 6 aý - 3 ýaşly çagalaryň toparlarynda bedenterbiýe enjamlaryň bolmalydygyny göz önünde tutmalydyr: diregli merdiwan (beýikligi 1,0m, ini 0,9m, basgançaklaryň aralary 0,13m), gimnastika diwary (beýikligi 1,5m, ini 1,3m basgançaklaryň aralary 0,15m), gimnastika üçin oturgyç we şolara meňzeş enjamlar bolmalydyr.

68. Toparlar abzallaşdyrylanda aşakdaky talaplar göz önünde tutulmalydyr: sapak geçmek üçin ulanylýan stollar, diwaryň gün şöhlesini goýberýän tarapyndan gurnalmaly we iş ýere ýagtylygy hökman çep tarapdan düşmeli. çeppekeý çagalary üçin ýagtylygy sag tarapdan düşer ýaly özbaşdak iş ýerleri gurnamaly;

dört orunlyk stollary 2 hatardan köp gurnamaly däl;

iki orunlyk stollary 3 hatardan köp gurnamaly däl;

stollaryň arasy 0,5m az bolmaly däl;

birinji hatar bilen penjiräniň arasy 1m;

diwar tagtasy bilen birinji hataryň arasy 2,5-3m (görüş çünki 45° az bolmaly däl).

Diwar tagtasynyň ölçegi 0,75-1,5m, tagtaň poldan aşaky gyrasyna çenli aralyk 0,7- 0,8m.

Sapaklarda çagalary saglyk ýagdaýyna, görüş-eşidiş ulgamlaryň işine görä oturdylýar. Sowuklama keseli bilen ýygy keselleýän çagalary penjirelerden, gapylardan daşda oturtmaly, eşidişi we görüşi pesiräk çagalary boýlaryna görä birinji hatarda oturtmaly.

69. Diafilimleri görkezmek üçin ülnä laýyk proyektorlar we serpikme koeffisiýenti 0,8 deň bolan ekranlar ulanylmaly. Ekran asgyjy poldan 1 m pes we 1,3 m-den ýokary bolmadyk beýiklikde bolmaly däl. Diafilimleri gös-göni diwaryň ýüzünde görkezmeli däl. Proyektoryň ekrandan gatnaşyk aralygy we birinji hatardaky tomaşaçylar bilen proyektoryň aralygy 7-nji tablisada görkezilen.

7-nji tablisa

Diafilmiň görkezilmegine bildirilýän talaplar

Proyektor bilen ekranynyň aralygy (m)	Ekran şekiliniň ini (m)	Ekran bilen 1 hataryň aralygy (m)
4,0	1,2	2,4
3,5	1,0	2,1
3,0	0,9	1,8
2,5	0,75	1,5
2,0	0,6	1,2

70. Teleýaýlym gepleşikleri we wideofilmeleri görmek üçin ekranynyň diagonal ölçegi 59-69sm bolan telewizorlar ulanylmaly. Onuň gurnalyş beýikligi 1- 1,3m. Gepleşikler görülende çagalary ekrandan 2-3m-den ýakyn bolmadyk we 5- 5,5m uzak bolmadyk aralykda oturdylmalydyr. Oturgyçlar 4-5 hatar goýulýar (1toparyň hasabyna görä): oturgyçlaryň arasy 0,5- 0,6m bolmaly; çagalary boý aýratynlygyna göre oturdylýar.

71. Kompýuter otagynyň enjamlaşdyryşy we onuň ulanylyşy hereket edýän sanitariýa kadalara laýyklykda amala aşyrylmalydyr.

72. Ekologiki giňişlikleriň guramaçylygy geçirilende (tebigat burçy, tebigat otagy, fitobar) hökman aşakdaky talaplar berjaý edilmelidir:

akwariumlar, haýwanlar üçin gözenekler, güller ýerleşdirilende otagda tebigy ýagtylygyň derejesini peseltmeli däldir;

ýarawsyz, hyjuwly haýwanlar, tikenli we awuly miweli ösümlükler bolmaly däldir;

haýwanlary diňe weterinar gullugynyň rugsady bilen kabul edilýär (hasaba alynmaly, öz wagtyndaky sanjymlar, gigiýena idegler bilen üpjün edilen bolmaly); eýesiz haýwanlary almak gadagan;

çagalaryň ýaşyny we saglyk ýagdaýlaryny hasaba alyp haýwanlaryň saýlanmagy; otaglarda ösümikler goýlanda, olaryň howany tozandan we bakteriýalardan arassalamak ukybynyň bolmagy göz önüne tutulmalydyr;

arassaçylyk kadalaryny saklamak üçin ösümlüklere we haýwanlara günde ideg etmeli;

haýwanlara we ösümlüklere idegi diňe MÇÇE-nyň işgäri amala aşyrmalydyr (suwarmadan başga).

Tebigat otagynda hökmany gyzgyn we sowuk suw, lagym ulgamlary geçirilip, tekjeler bilen enjamlaşdyrylmalydyr.

73. Ýatylýan otaglar stasionar krowatlar bilen enjamlaşdyrylmaly. 3 ýaşa çenli çagalaryň krowatlarynyň:

boýy -120 sm;

ini -60 sm;

poldan haýatlanmanyň beýikligi - 95 sm;

ýatylýan ýeriň üýtgäp durýan beýikligi poldan -30-50 sm derejede bolmaly.

74. 3-7 ýaşly çagalaryň krowatlarynyň uzynlygy 140 sm, ini 60 sm we beýikligi 30 sm; Şikesleriň önüni almak maksady bilen iki gatly krowatlary ulanmaklygy gadagan edilýär.

75. Krowatlar iň gysga aralykda goýulmaly: krowatlaryň uzyn taraplary bilen 0,65m, daşky diwardan 0,6m, ýyladyjy enjamlardan 0,2m, iki krowatlaryň başuçlary 0,3m.

76. Oturdylan mebelleri ulanmaklygy sanitariýa-epidemiologiýa netijenamasy bolan ýagdaýynda rugsat edilýär.

77. Her çaga aýratyn ýorgan, düşek, el süpürjiler, şahsy gigiýena serişdeleri bilen üpjün edilmelidir.

78. Hajathanalarda çagalaryň el süpürjileri we şahsy gigiýena zatlary üçin bassyrma şahsy gözenekli asgyçlary oturtmaly, şeýle hem hojalyk şkaфы we kömekçi enjamlar üçin şkaflar bolmaly. Ähli enjamlar mäkäm berkidilen bolmalydyr.

Bakja toparlarda gorşoklar üçin gözenekli tekjeler gurnamaly. Gorşoklar belgilenen bolmalydyr.

IX. Meýdançalara we otaglara bildirilýän sanitariýa talaplar

79. Ähli otaglar göreldeli we arassa saklanmalydyr. Ähli otaglaryň arassalaýyş işleri günde hökmany çygly görnüşde we penjireleri açyp geçirilmelidir. Pollary günde azyndan 2 gezek ýuwmalı we onuň bir gezegi ähli mebelleri süşürüp ýuwmalı; mebelleri, radiatorlary, aýnalaryň önlerini çygly esgijik bilen süpürilmeli; çagalaryň egin-eşikleri üçin şkaflary günde 1 gezek süpürmeli we hepde-de 1 gezek ýuwmalı. Aýdym-saz, beden saglygy otaglarynda arassalaýyş işleri her sapakdan soň geçirilmeli. Çygly arassalaýyş işleri açyk penjireli we ýuwujy serişdeleriň (sabyn, kalsinirlenen soda, sintetiki ýuwujy serişdeleri) ulanmagy bilen geçirilmeli.

Ähli otaglaryň düýpli arassaçylyk işleri aýda bir gezek we epidemiologiki görkezmeleri boýunça ýuwujy we zyýansyzlandyryjy serişdeler bilen geçirilmeli.

80. Zyýansyzlandyryjy serişdeleri hökmünde zäherlilik pes bolan sereişdeleri ulanmak maslahat berilýär: 0,5%-1,0% hlor hekiniň we hlorominiň ergini, 0,5 % kalsiý gipahloridi.

81. Howa sorujy wentilýasiýa ulgamyň žalýuz gözenekleri açyk bolmalı we wagtly-wagtynda tozandan arassalanyp durmalydyr.

Howa sorujy şahtalaryň arassalanyşy ýylda 2 gezek geçirilmelidir. Aýna ýerleriň daşky we içki taraplarynyň ýuwulyşy ýylda azyndan 4 sapa geçirilmelidir.

82. Toparlarda çaga saklanýan (işleýän) wagtynda ýeňil we düýpli remont işlerini geçirmek düýbünden gadagandyr.

83. Täze gelen oýunjaklar (mataly tüýüllerden başga) toparlara gelmänkä 15 min akar suwda (suwuň gyzgynlygy 37°C) sabyn bilen ýuwmalı, soňra açyk howada guradylmalı. Bakja toparyndaky oýunjaklary günün dowamynda 2 gezek ýörite belgilenen legenlerde gyzgyn suwda sabyn we şyotka bilen ýa-da 2%-li nahar sodasynyň ergini bilen ýuwup; akar suwuň (suwuň gyzgynlygy 37°C) aşagynda durlanýar we guradylýar. Mekdebe çenli toparlarda oýunjaklar günde 1 gezek, iş günün ahyrynda ýuwulmalydyr.

Gurjaklaryň eşikleri hapalansyna görä ýuwulmalı we ütüklenmelidir.

MÇÇE-nyň 3 ýaşa çenli çagalar toparlarynda we üznelik otaglarynda ýumşak we penolateks tüýli oýnawaçlaryny ulanmak gadagan. Bu oýunjaklary uly toparlarda sapaklar geçirilende ulanylyp bilner.

Ýumşak oýunjaklar günün ahyrynda 30 min bakteriosid çyrasy bilen oýunjaklardan 25 sm daşlykda ýerleşdirilip şöhlelendirmelidir. Penolateksdan tüýli oýunjaklary zawod-öndürüji instruksiýasyna laýyklykda işlenilmeli.

84. Ähli ýorgan-ýassyk daşlary belgilenen bolmalydyr. Ýorgan-ýassyk daşlaryny aýak tarapdan belgilenmeli. Ýorgan-ýassyk daşlarynyň 3 toplumu we matraslaryň 2 sany daşlyk çalşyrgyçlary bolmalydyr.

85. Ýorgan-ýassyk örtükleri, el süpürgiçleri hapalansyna görä çalşyrylmaly, ýöne hepdede bir gezekden az bolmalı däl. Arassa ýorgan-ýassyk daşlary haltada getirilip şkaflarda saklanýlar. Ulanylan örtükler ýörite gaplara, gapakly bedrelere ýa-da polietilenden, matadan haltalara üşürilýär. Günün ahyrynda hapa örtükler, polietilen

haltalarda kir ýuwulýan otaga (ýa-da ýöriteleşdirilen otaga) tabşyrylýar. Matadan haltalary ýuwмага tabşyrylýar, polietilen haltalary gyzgyn sabyňly ýa-da sodaly erginler bilen süpürilýär.

Düýpli arassaçylyk işleri geçirilende ýorgan-ýassyklar ýatylýan otagynyň aýnalaryny açyp ýerinde ýelejiredilmeli we wagtal-wagtal açyk howa çykarylmalı. Ýylda 1 gezek ýorgan-ýassyklar himiki usulda arassalanmalydyr.

86. Halylyar her gün tozan sorujy enjamy bilen arassalanyp, wagtal-wagtal daşarda kakylmalı we çyg şýotkaly süpürilmeli, ýylda bir gezek bolsa gury himiki usulda arassalanmalı. Manežniň örtüginini günde 2 gezek (günortanky nahardan soň we güniň ahyrynda) sabyňly suw bilen ýuwmalı.

87. Hajathananyň polyny, unitazlary günde 2 gezek akar gyzgyn suw bilen ýuwujy we zyýansyzlandyryjy serişdeleri ulanyp ýuwmalı. Zyýansyzlandyrylandan soň unitazlary bol arassa suw bilen ýuwmalı. Bakja toparlaryň poly çagalaryň gorşoga her gezek otyrдыlandan soňra ýuwmalıdyr.

88. Toparlaryň stollaryny çagalalar her naharlandyrmadan öň we soň gyzgyn suwly ýuwujy serişdeleri bilen ýörite niýetlenen esgi bilen ýuwmalı, ulanylan esgi ýuwulýar, guradylýar we gury görnüşinde ýörite gapakly gapda saklanymalı. Her gün ähli oturgyçlar sabyňly gyzgyn suw bilen süpürilmeli.

Epidemiologiýa ýagdaý agyrlaşanda ähli otaglaryň gündelik arassalaýyş işlerini zyýansyzlandyryjy serişdeleri ulanylyp geçirilmelidir (1% hlorominiň, 1% durlanan hlor hekiniň erginleri). Stollary we oturgyçlary 1% hlor hekiniň ergini bilen, soňra gyzgyn suw bilen ýuwup guraýança süpürmeli. Oýunjaklary 0,5 % hloraminyň ýa-da 0,5% hlor hekiniň ergini bilen 30 min dowamynda zyýansyzlandyrmaly, soňra ýuwmalı we guratmalı.

89. Unitazlaryň oturgyçlaryny her gün sabyňly ýyly suw bilen ýuwmalı. Gorşoklar her ulanylandan soň akar suw bilen ýuwmalı, epidemiologiýa ýagdaý agyrlaşanda 1% hloramin ýa-da 1% hlor hekiniň durlanan ergininde 30 min dowamynda zyýansyzlandyrmaly. Lagym ulgamy ýok ýerlerde: çykýan zatlar üçin ýörite gapakly bedre; durlanan hlor hekiniň ergini ýa-da beýleki zyýansyzlandyryjy serişdeler üçin gaplar; zyýansyzlandyrmadan soň çäykamak üçin arassa suwly bedreler we suw almaga gap bolmalı.

90. Binanyň girelgesinde gözenekler, halyçalar, şýotkalar bolmalı, toparlaryň girelgesinde çyg halyça ýazylmalı. Halyça we gözenek her gezek çagalalar irden ýa-da gezelençden gelenden soň arassalanmalı we ýuwulmalı.

91. Hajathanany arassalamak üçin ýygym enjamlary (esgiler, bedreler, şýotkalar) signal açyk reňk boýag bilen belgilenmeli we hajathana otagynda ýörite şkafta saklanmalı. Ähli ýygym enjamlar ulanylandan soň gyzgyn suwda ýuwujy serişdeler bilen ýuwulmalı. Zyýansyzlandyryjy serişdeleri garaňkydylan gaplarda saklamaly we ýuwujy serişdeler bilen birlikde çagalardan elýetmez ýerde ýerleşdirilmeli.

93. Meýdançanyň abzallary (stollar, oturgyçlar, bedenterbiýe enjamlary we şuňa meňzeşler) abat ýagdaýda bolup, günde süpürilmeli. Aýmançadaky çägäni azyndan aýda 1 gezek çalyşmaly, gijesine bolsa üsti ýapylmalıdyr. Oýun başlamazdan öň

çägäni az kem çyglyndyrmaly, wagtal-wagtal agdarylmaly; hapalanan çäge arassa çäge bilen çalşylymaly. Howanyň ýyly möwsümlerinde her aýda çäge mugthorlaryň ýumurtgalaryna barlanylmalý.

94. Meýdançada arassalamak işleri günde geçirilmeli: irden çagalar gelmezden 1-2 sagat öň we meýdançanyň hapalanmagyna görä arassalanmalydyr. Hapalary haýal etmän ýörite zir-zibil taşlanýan gutulara atmaly.

Ýylyň ýyly möwsümünde howanyň gurak we gyzgyn wagtynda meýdançalarda suwaryş işleri günde azyndan 2 gezek we ondan soň arassalaýyş işleri geçirilmeli.

95. Lagym ulgamy ýok ýerlerde gazylan çukurlar we zir-zibil atylýan gutular 2/3 bölegi dolýança arassalanmaly we her gün 10% hlor hekiniň ergini bilen zyýansyzlandyrylmalydyr.

Gazma görnüşli hajathanalaryň içki diwarlary we gapylaryň tutawaçlary her gün 1% hlor hekiniň durlanan ergini bilen zyýansyzlandyrylmaly.

96. Suw howuzlarynyň saklanyşy we ulanylyşy, suwuň zyýansyzlandyrylyşy, hereket edýän sanitariýa kadalaryna laýyklykda amala aşyrylmalydyr.

X. Nahar taýýarlaýyş blogynyň enjamlaryna, iýmit önümleriniň saklanylyşyna we taýýarlanylyşyna bildirilýän talaplar

97. Nahar taýýarlanýan blogynyň düzümine: aşhana, gap-gaç ýuwulýan otagy, gury önümler üçin ammar, sowadyjy enjamly we gök önümler üçin ammar girýär. Gap-gaç ýuwulýan, taýýarlaýyşa çenli we önüm bölüji ýerleri aşhanadan aralygy enjamlar bilen ýa-da ýörite 1,2 m beýiklikdäki germew bilen çäklendirilmeli.

98. Iýmit önümleri gaýtadan işlemek we nahar taýýarlamak üçin düzgün boýunça adaty elektro enjamlary gurnalmaly we hökmany pola rezin halyça düşelmeli. Gaz bilen üpjün edilen ýerlerde gaz plitalary gurnamak rugsat edilýär. Aşhanada howa sorujy enjam gurnalan bolmaly. Oba ýerlerindäki 50 orundan köp bolmadyk MÇÇE-da gaty görnüşdäki ýangyç ulanmak rugsat edilýär, odun salynýan ýeri aýratyn otagda gurnalan bolmaly.

99. MÇÇE-da tiz zaýalanýan iýmit önümleri üçin termometr gurnalan sowadyjylar bolmalydyr. Tiz zaýalanýan iýmit önümleriniň saklanma temperaturasy +4° + 8C° aralykda bolmalydyr. Sowadyjy enjamlarda balyk, et we şuna meňzeş iýmit önümlerini goýmak üçin aýry belli ýerler bölünen bolmalydyr.

Gök önümler gök önüm üçin ammarda, gury önümler ýörite tekjeler ýa-da şkaflar bilen üpjün edilen ammarda saklanmaly.

Ammar gury bolmaly we oňat ýeljiredilmeli. Stollar poslamaýan demir ýa-da dürälýuminiý bilen örtilen bolmaly. Sinklenen demir bilen örtülen stollaryň üstünde çig et we balyk bölmeklik rugsat berilýär. Hamyr bölmek üçin stollaryň berk agaçdan ýasalan ýylmanak ýonulan tagta gapaklary bolmalydyr.

100. Et, balyk, gök we beýleki önümler bilen işlemek üçin ýörite aýry pyçaklar we berk agaçdan tagtalar bolmaly, ýylmanak ýonulan, aralarynda jaýryklar, oýuklar bolmaly däldir, olaryň sany 9-dan az bolmaly däl. Tagtalar we pyçaklar hökman

belgilenen bolmaly: «ÇE-çyg et», «BE-bişen-et», «ÇB-çyg balyk», «BB-bişen balyk», «BGÖ- bişirilen gök önüm» we şuna meňzeş.

Tagtalar demirden ýasalan gapyrgalaýyn gurnalan ýörite gaplarda ýa-da iş ýerlerinde saklanmaly.

101. Taşlandylar ýörite gapakly demir bedrelere ýygnalýar we 2/3 bölegi dolýança boşadylmaly.

Iş gününüň soňunda bedreler doly dældigine garamazdan hökman boşadylmaly, 2% kalsinirlenen soda bilen ýuwulmaly, soňra dury gyzgyn suw bilen çaykalyp guradylmaly.

102. Aşhana gap-gaçlary poslamaýan demirden, çoýundan (saçlar) alýuminiýden bolmaklygyna rugsat berilýär. Agyz suwy, däneli iýmitleri saklamak, daşamak üçin gaplar we bedreler sinklenen demirden bolmaly. Ähli aşhana gaplary ýörite tekjelerde, ownuk enjamlar ýörite şkaflarda saklanmaly.

103. Gap-gaç ýuwmak üçin poslamaýan polat, alýuminiý we şuna meňzeş demirden ýasalan, sowuk we gyzgyn suw birikdirilen wannalar gurnalmaly. Wannanyň lagym ulgamyna birikdirilýän ýerinde howa boşlugy bolmagy göz önüne tutulmaly.

104. Nahar taýýarlanylýan blok otaglarynda gündelik arassalaýyş işleri geçirilmeli, pollar ýuwulmaly, kerepler aýrylmaly, tozanlar süpürilmeli, ýyladyjy radiatorlar we penjireleriň önleri süpürilmeli, her hepdede ýuwujy serişdeleri bilen diwarlar ýuwulmaly, aýnalar arassalanmaly, aýda bir gezek ähli otaglaryň, enjamlaryň we abzallaryň doly arassalaýyş, soňundan zýýansyzlandyryş işlerini geçirmeli.

105. Agaçdan ýasalan ownuk enjamlar (tagtalar, çemçeler, garyjylar we beýlekiler) ýuwujy erginli 50°C gyzgyn suw bilen ýuwulandan soň 65°C-dan pes bolmadyk gyzgyn suw bilen çaykalmaly. Soňra demir gözenekde guradylmaly.

Aşhanadaky gap-gaçlary rugsat edilen ýuwujy erginleri bilen 45°-50°C gyzgyn suw bilen ýuwulmaly. Soňra 65°C-dan pes bolmadyk gyzgyn suw bilen çaykalmaly we demir tekjelerde guradylmaly. Demir enjamlar doly ýuwulandan soň howur peçlerde gyzdyrylmaly. Et üweýän enjamlary işiň ahyrynda sökmeli, ýuwmaly, gaýnan gyzgyn suw bilen çaykamaly we oňat guradylmaly. Nahar taýýarlanýan blogy şire sykyjy, mikser we şuna meňzeş enjamlar bilen üpjün edilen bolmaly. Aşhana gaplary, abzallary we stollary ýuwulandan soň ulanylan esgiler ýuwulmaly, 15 min dowamynda gaýnadylmaly, guradylmaly we agzy ýapyk gapda saklamaly.

106. Aşhananyň we ammarlaryň otaglarynda siňege garşy göreş serişdelerini giňişleýin ulanmaly. Gemrijiler bilen göreşmek üçin iýmit önümleriň we iýmit galyndylarynyň dogry saklanymagyny üpjün etmeli we gyryjy mehaniki serişdeleri ulanmaly. Bakteriologiki we himiki serişdeleri ulanmak düýbünden gadagan edilýär.

107. Tiz zaýalanýan iýmit önümleriniň dogry saklanyşyna we wagtynda ulanylyşyna aýratyn üns berilmelidir: et, balyk, ýarym taýýar önümler, süýt, süýt turşy önümleri we şuna meňzeşleri sowadyjy kameralarda, sowadyjylarda +4° - +8°C temperaturada we çäklendirilen möhletini dowamynda saklanmaly.

Temperaturany ölçemek üçin gözegçilik termometrler bolmalydyr. Sowadyjy kamera bir bolan ýagdaýynda et, balyk we süýt önümleriniň özara saklanyş araçägi berk üzňeşdirilmeli, ýuwulmagy we arassalanmagy ýeňil bolan ýörite tekjeler bolmaly. Ýmit önümleri, aýratyn hem süýt we balyk önümleri jebis ýapylan gapda saklanylmaly. Mesge ýagy tekjelerde gabyň içinde, ýa-da pergament kagyzyňa dolap saklamaly. Ýiti ysly önümler bilen, şol sanda peýnir bilen bile saklamaly däl. Peýnirler sowadyjy kameralarda saklanmaly. Uly peýnir bölekleri gapsyz, arassa agaç tekjelerde saklanmaly. Biri-biriniň üstünde goýlanda arasynda arassa karton ýa-da fanera goýmaly. Ownuk peýnir bölekleri arassa agaç tekjelerde ýa-da gaplarda saklanmaly. Peýnirler goýlanda biri- birine degmeli däl. Peýnir az wagtlaýyn saklanan ýagdaýynda hem, onuň gabygy köplenç çyglanýar we heň bilen örtülýär. Emele gelen nemi we heňi 3 % nahar duzly ergin bilen öllenen arassa esgi bilen süpürmeli. Ýumurtgalary ýörite gapda, ýa-da lotoklara jaýlap saklamaly. Olary ýiti ysly ýmit önümleriniň ýanynda saklamaly däl. Gaýmak we dorag önümleri ýörite demir çeleklerde ýa-da gaplarda saklamaly. Olar açylandan soň ýörite ýasalan faner gapagyny tutmaly we iç ýüzüne hasa tutmaly. Süýt gelen çüýşelerinde ýa-da çeleklerinde saklanmaly. Süýt getirilen wagtynda ulanmaga mümkinçilik bolmadyk ýagdaýynda, ol sowadyjyda +4°C +8°C temperaturada saklanylmaly. Pasterizasiýadan geçmedik çelekde getirilen süýt ulanylmazdan öň hökman gaýnadylmaly we agzy ýapyk gapda saklanmaly.

Gök önümler we miweler gury, howasy oňat çalşylyan otagda ýörite tekjelerde saklanmaly, otagyň temperaturasy +8°C ýokary bolmaly däl.

Gök önümleriniň mukdary 20 güne çenli, däneli ýmit önümleriniň mukdary 30 güne çenli ätiýaçlyk mukdardan köp bolmaly däl.

Däneli ýmit önümleri gury, howasy oňat çalşylyan otagda poldan 15 sm beýiklikde, tekjelerde arassa gapakly gaplarda ýa-da haltalarda saklanmaly, diwar bilen aralyk 20 sm-den az bolmaly däl.

Çörekler ýörite şkafyň tekjelerinde saklanmaly, ak we gara çörekler aýry bolmaly, aşaky tekje poldan 35 sm beýiklikde bolmalydyr. Şkaflaryň gapysynda howa çalşygy üçin yşlar bolmaly.

Çörek saklanýan ýerlerde arassaçylyk işleri geçirilende tekjelerden çörek ownuklaryny ýörite şyotkalar bilen süpürmeli we 1% aşhana sirkä ezilenen ak esgi bilen oňat arassalamaly.

108. Ýmit önümlerini daşamak üçin ulanylýan ulag serişdelerini başga maksatlar üçin ulanmak gadagan we olar elmydama arassa saklanmalydyr. Ýmit önümleri daşalýan ulag ýöriteleşdirilen bolmaly ýa-da ulaglaryň içi sinklenen demir bilen örtülen bolmaly. Ýmit nokatlaryndan getirilýän ýmit önümleriniň gaplary belgilenen bolmaly we olar diňe niýetlenilişine görä ulanylmalydyr. Ýmit önümlerini daşamak üçin niýetlenen ähli gaplar, polietilen we beýleki haltalar, demir we agaç gutular, çelekler ulanylandan soň arassalanmaly we 2% kalsinirlenen sodaly ergin bilen gyzgyn suwda ýuwulmaly, gaýnan suw bilen çaykamaly, guratmaly we hapalanmadan daş ýerde saklanmaly.

109. Gap-çanaklar her topar üçin aýry bolmaly we bufetde saklanmaly. Naharhana we çay gaplary bolan - faýans, farfor (tarelkalar we bokallar) we poslamayan demirden (çemçeler we wilkalar) gap-gaçlar ulanmaly. Gyrazy döwük, alýuminiý we plastmasdan gaplary ulanmak gadagan.

110. Toparyň gaplaryny ýuwmak üçin bufetlerde 2 gözli ýuwalgalar gurnalmary we olar belgilenen bolmaly. Gap ýuwulýan wannalaryň howa boşluklary bolmaly. Ilki çay üçin gaplar 50°-60°C temperaturaly iki suwda ýuwulmaly, 1-nji ýuwalga rugsat edilen ýuwujy serişdeler goşulmaly. Soňra nahar iýilen gaplar ýuwmaly. Ilki iýmit galyndylaryndan doly arassalanmaly, 1-nji ýuwalgada ýuwujy serişdeleri goşulan gyzgynlygy 50°-60°C suw bilen ýuwmaly, soňra 2-nji ýuwalgada gyzgynlygy 65°C pes bolmadyk akar suwuň aşagynda durlanmaly we ýörite gözenekli tekjelerde guradylmaly. Çemçeler we wilkalar ýuwulanda rugsat edilen ýuwujy serişdeleri ulanmaly we 65°C-dan pes bolmadyk suwda durlanmaly.

Esgiler gap ýuwulandan soň ýuwulmaly, guradylmaly we guradylan görnüşde agzy gapakly, belgilenen gapda saklanmaly.

111. Iýmit galyndylary üçin ýörite gapakly çelekler bilen üpjün edilmeli we iş gutarandan soň doly arassalanmaly we 1% hlor hekiniň durlanan ergini bilen zýansyzlandyrylmaly, ýuwulmaly we gyzgyn suw bilen çaykalmaly, guradylmaly.

112. Aşhana işgärleri şu aşakdakylara borçly:
şahsy gijiýenanyň düzgünlerini berk berjaý etmeklige;
iýmit önümleriniň we taýýar naharlaryň saklanyş we ulanyş düzgünlerini berk berjaý etmeklige;
çig, ýarym taýýar we taýýar önümleriň akymalarynyň galtaşygyna ýol bermezlige;
aşhana tagtalary belgilenişine laýyklykda ulanylmagyna;
aşhana gaplarynyň ýuwulyş we saklanyş düzgünlerini berjaý etmeklige;
nahar taýýarlaýan blogyň otaglaryny we tehnologi enjamlaryny arassa saklamaklyga;

lukmançylyk gözegçiliginden zygiderli geçmeklige we keselçilik ýüze çykan ýagdaýynda (içege bozulmalary, bokurdak gyzarma, beden gyzgynynyň ýokarlanmagy, gijilewük we şuna meňzeşlerde) haýal etmäni çagalar edarasynyň saglygy goraýyş işgärine habar bermeli.

Aşhana işgärleriniň we enekeleriň arassaçylyk işlerini geçirmek üçin aýry ýektaý, şeýle hem nahar paýlamak üçin öňlükleri bolmalydyr.

Her işgäre bellenen görnüşde şahsy lukmançylyk depderçesi ýöredilmeli, oňa geçen lukmançylyk gözegçiliginiň we barlaghana barlaglarynyň netijeleri, geçirilen gijiýena taýýarlyk okuwy we hünär synagy barada belgileri bellik edilýär.

XI. Iýmitlendiriliş gurnalnyşy

113. Iýmit ösüp barýan ýaş bedene kuwwatlylyk we esasy iýmit maddalary bilen üpjün etmeli. Iýmitlendiriş gurnalanda çagalaryň ýaşyna laýyklykda esasy iýmit maddalaryň fiziologik kadalaryň gündelik talaplary göz önüne tutulmaly. Çagalaryň

gije-gündiziň dowamyndaky iýmit maddalaryna we kuwwatlygyna bolan fiziologiki talaplaryň kadalary 8-nji tablisada görkezilen.

8-nji tablisa

Çagalaryň iýmit maddalaryna we kuwwatlygyna gije-gündizdäki talabynyň fiziologiki kadalary

Çagalaryň ýaşy	Energiki kuwwatlylygy (kkal-da)	Beloklar (gr)		Ýaglar (gr)	Uglewodlar (gr)
		umumy	şeýle hem haýwan	umumy	umumy
1-3 ýaş	1540	53	37	53	212
3-7 ýaş	1970	68	44	68	272

114. Çagalaryň rasional iýmitlenmegi guralmagynyň düzgüni berk ýerine ýetirmekligi göz önüne tutulmalydyr. 10,5 sagatlyk MÇÇE-da çagalar üçin iýmitlenme 3 gezek we güýçlendirilen öýlänlikli bolmaly, 12 sagatlyk edaralarda 4 gezek, gije-gündiziň dowamynda hereket edýän edaralarda 5 gezek, ýatmazdan ön goşmaça agşamlyk berilmelidir.

MÇÇE-da çagalaryň bolýan wagtyna laýyklykda bir günlük iýmit rasionynyň umumy kuwwatlylygynyň paýlanylyşy 9-njy tablisada görkezilen.

9-njy tablisa

Mekdebe çenli çagalar edaralarynda çagalaryň bolýan wagtyna laýyklykda bir günlük iýmit rasionynyň umumy kuwwatlylygynyň paýlanylyşy

Gije-gündiz işlemäge niýetlenen çagalar edaralary	10,5 sagat gündiz işlemäge niýetlenen çagalar edaralary	12 sagat gündiz işlemäge niýetlenen çagalar edaralary
Ertirlik-25 % Günortanlyk-35% Öýlänlik-15 % Agşamlyk-25 %	Ertirlik-25 % Günortanlyk-35% Öýlänlik-15 %	Ertirlik-25 % Günortanlyk-35 % Öýlänlik-20 % Agşamlyk-25 %

Bir günlük naharyň kuwwatlylygynyň gyşartmasy + /- 5 % rugsat edilýär.

Gije-gündiz işleýän MÇÇE-da çagalara ýatmazdan 1 sagat ön süýt ýa-da gatyk önümlerini bermek maslahat berilýär.

MÇÇE-nyň gysga wagat işleýän toparlary (3-4 sagatlyk) üçin toparyň işleýän wagtyna baglylykda (günüň birinji ýa-da ikinji ýarymynda) bir gezek iýmitlenmek gurnalýar (ikinci ertirlik, günortanlyk ýa-da öýlänlik), şeýle ýagdaýda iýmit rasiony iýmit maddalarynyň we kuwwatlylygyň gündelik talabynyň azyndan 15-25% üpjün etmelidir.

115. Her edarada iýmit önümleriniň fiziologiki talaplarynyň we iýmit kadalarynyň esasynda işlenip düzülen 10 günlük ýa-da 2 hepdelik tagamnamanyň mysaly nusgasy bolmaly.

Tagamnamanyň mysaly nusgasy Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugyň edaralary bilen ylalaşylan bolmalydyr.

116. 10 günlük tagamnamanyň mysaly nusgasy esasynda, dürli ýaşdaky çagalar üçin iýmitiň çykyş göwrümini göz önüne tutup, bellenen tertipde tagamnama-talapnama düzülmeli.

MÇÇE-nyň çagalary üçin maslahat berilýän iýmit göwrümleriniň nusgalary aşakdaky 10-njy tablisada görkezilen.

10-njy tablisa

Mekdebe çenli çagalar edaralarynda çagalara maslahat berilýän iýmit göwrümleri

Naharyň görnüşleri	Agramy (g).			
	1 ýaş – 1 ýaş 6 aý	1 ýaş 7 aý –3 ýaş	3 ýaş 1aý –5 ýaş	5 ýaş 1aý –7 ýaş
Ertirlik:				
Süýtli, gök önümlü naharlar	130	150	180	200
Ýumurtgadan, doragdan, etden we balykdan naharlar	50	60	70	80
Gök önümden işdä açar	20	30	40	50
Çaý, süýt	100	150	180	200
Günortanlyk:				
Işdäaçarlar	30	40	50	60
Birinji naharlar	100	150	180	200
Balyk, et we guş etleri	50	60	70	80
Garnir	100	120	130	150
Üçünji naharlar	100	150	180	200
Öýlänlük:				
Süýt, gatyk	150	150	200	200
Bulka, köke, wafli	40	60	70	90
Däneli, gök-önüm, doragdan naharlar	50	60	70	100
Ter miweler	100	100	150	200
Aşamlyk				
Gök önümden, doragdan naharlar	150	180	200	250
Süýt, gatyk	150	150	200	200
Ter miweler	50	70	100	120

Günüň dowamyndaky çörek:				
Ak bugdaý	4	70	110	110
Gara	10	30	60	60

Tagamnama düzülende ilatyň milli we mesgen aýratynlyklary hem-de çagalaryň saglyk ýagdaýlary göz önüne tutulmalydyr.

Eger-de iýmitiň haýsy hem bolsa 1 görnüşi bolmadyk ýagdaýynda, talaba laýyk balansirlenen iýmit bilen üpjün etmek maksady bilen, düzümi deň ähmiýetli iýmit önümleriň çalşyрма tablisasyna laýyklykda, çalşyrylyp bolar (Türkmenistanyň Ministrler Kabineti tarapyndan 2010-njy ýylyň 16-njy mart aýynda tassyklanyldy).

117. Gyş we ýaz möwsümlerinde ter gök önümleriň we miweleriň ýok wagtynda, ulanyş möhletlerini göz önüne tutup, miwe şirelerini, doňdurylan gök we miwe önümlerini tagamnama girizmek maslahat berilýär.

118. Gipowitaminozyň önüni almak maksady bilen sowadylan içgiler (kompot we şuňa meňzeşler) emeli usulda askorbin turşusy bilen witaminleşdirilýär (1 çaganyň paýyna 1-3 ýaşdaky çagalar üçin-35mg, 4-6 ýaşdakylar üçin-50mg).

Askorbin turşusy diňe içgiler 15°C çenli sowadylandan soň (paýlanmazdan ön) goşulýar. Vitamin bilen baýlaşdyrylan tagamlar gyzdyrylmaýar. Tagamlaryň witaminleşdirilmegi saglygy goraýyş işgäriniň gözegçiliginde amala aşyrylýar we “üçünji we süýji naharlary vitamin bilen baýlaşdyrmagyň depderine” (11-nji tablisa) vitamin bilen baýlaşdyrylan wagty, senesi, paý sany, goýberilen serişdäniň mukdary (1 çaga talap edilýän gündelik möçberi we çagalaryň umumy sany boýunça hasaplanylýar) bellik edilmelidir.

11-nji tablisa

Üçünji we süýji naharlary vitamin bilen baýlaşdyrmagyň depderi

Senesi	Goşulan vitaminiň ady	Taýýarlanylýan naharyň ady	Iýmitlendirilýän çaga sany	Umumy goşulan vitaminiň mukdary (gr)	Witaminleşdirilen naharyň taýýarlanylýşy ýa-da nahara vitaminiň goşulýan wagty	Naharyň iýdirilen wagty
1	2	3	4	5	6	7

119. Hepde-de ýa-da 10 günüň dowamynda 1 gezek saglygy goraýyş işgäri ortaça 1 günüň dowamynda 1 çaga berilmeli iýmit önümleriniň möçberiniň berilişine gözegçilik edýär we zerurlyk ýüze çykan ýagdaýynda soňraky 10 günlükde düzedişler girizýär. Aýlyk toplumynyň netijesi boýunça esasy iýmit ingrediýentleriň hasaby

saglygy goraýyş işgäri tarapyndan aýda bir gezek geçirilýär (ýokumlylyk, ýaglaryň, beloklaryň we uglewodlaryň mukdary hasaplanylýar).

120. MÇÇE-na gatnaýan çagalaryň ýymitlenişini yzygiderli dowam etmek üçin onuň düzümi baradaky maglumat bilen ata-eneleri habarly etmek maksady bilen gündelik tagamnama asylyp goýulýar.

121. Saglygy goraýyş işgäri taýýar nahardan nusgalyk almaly, nahary dadyp, onuň tagamy we taýýarlygy barada maglumaty taýýar naharlaryň hiline gözegçilik edýän depderine bellik etmeli we diňe şondan soň nahary paýlamaga rugsat edilýär. Naharyň paý ölçegi tagamnamada görkezilen agramyna laýyk gelmelidir. Ýmit taýýarlanylş tehnologiýasy bozulan ýa-da naharyň doly bişmedik ýagdaýynda, ýüze çykarylan kulinar kemçilikleri doly düzedilenden soň tagamy paýlamak rugsat edilýär.

122. Taýýar nahardan gündelik nusgalyklar her gün alynmalydyr. Gündelik nahar nusgalyklary şu göwrümde alynmaly: paý doly göwrümde, 1-nji nahar we garnir 100 gr-dan az bolmaly däl, ýagny oňaysyz epidemiologiki ýagdaýda mikrobiologiki barlagyny geçirmek maksady bilen. Nusgalygy steril, agzy gapakly, aýna gaplara alynýar we şol günüň senesi goýulýär (garnir we işdäaçar aýry gaplarda) hem-de 48 sagadyň dowamynda aýry sowadyjyda ýa-da sowadyjyda ýörite bellenen ýerde +2 +6°C temperaturada saklanylmaly. Nahar nusgalygynyň dogry alynyşyny we saklanylşyny saglygy goraýyş işgäri gözegçilikde saklaýar.

123. Ýmit önümleri daşalanda olaryň bitewiliginiň bozulmazlygynyň we hapalanmadan goralmagynyň şertleri üpjün edilmelidir.

124. MÇÇE-na gelýän ýmit önümleri sanitariýa talaplaryna laýyk gelýändigini barada sanitariýa-epidemiologiýa netijenamalary bolmaly. Çig önümleriň hiliniň barlagyny (çig önümleriň gözegçiligi) ammarçy we saglygy goraýyş işgäri bilelikde geçirýär we saglygy goraýyş işgäri ýörite çig önümleriň hiline gözegçilik depderinde bellik edýär. MÇÇE-na ulanylş möhleti geçen, zaýalanan we ýan resminamalary bolmadyk ýmit önümlerini kabul etmek gadagan.

MÇÇE-nyň meýdançasynynda ýetişdirilen gök-önümleriň, miweleriň sanitariýa-epidemiologiýa netijenamalary bolan ýagdaýda ulanylmagyna rugsat berilýär.

125. Has tiz zaýalanylýan ýmit önümlerini sowadyjylarda, ýa-da sowadyjy kameralarda +2° - +6°C temperaturada we hereket edýän sanitariýa kadalaryna laýyklykda saklanylmaly. Has tiz zaýalanylýan ýmit önümleriniň saklanylş möhleti we goýberilişi 12-nji tablisada görkezilen.

12-nji tablisa

Has tiz zaýalanylýan ýmit önümleriniň saklanylş möhleti we goýberilişi

Ýmit önümleriniň ady	+2° - +6°C temperaturada ýmit önümleriň saklanylş we daşalýş wagty, görkezilen wagtdan köp bolmaly däl (sagat)
Et, iri bölekli ýarym taýýar et önümleri	48

Doňdurylan bagyr	48
Sowadylan bagyr	24
Sowadylan guş eti	48
Doňdurylan guş eti	72
Gaýnadylan şöhlat önümler:	
ýokary hilli	72
I-nji hilli	48
Ýokary, I we II-nji hilli etden büzmeçeler we büzmeler	48
Pasterizirlenen süýt, çig gaýmak	36
Gatyk	36
Çala uýan gatyk	24
Ýagly, ýagsyz berhiz üçin dorag	36
Gaýmak	72
Dorag önümleri	36 ýöne 0° we +2° C temperaturada
Mesgeli peýnirler	48
Sowadylan görnüşde ähli balyk	24 ýöne 0° we +2° C temperaturada
Doňdurlan görnüşde ähli balyk we balyk önümleri	48 ýöne 0° we +2° C temperaturada
Gaýnadylan, arassalanmadyk gök önümler	6

126. Flýagadaky pasterizirlenmedik süýt ulanylmazdan öň hökman 2-3 min dowamynda gaýnadylmaly. Gaýnadylandan soň sowadylyp, gapagy ýapyk gapda saklanmaly. Eger-de süýt alnan wagtynda ulanmaga mümkinçilik bolmasa, ony sowadyjyda +4° +8° C temperaturada saklamaly.

127. Iýmit önümleri taýýarlananda aşakdaky düzgünler berjaý edilýär:

çig we gaýnan önümleri aýry stollarda, belgilenen ýörite pyçaklary we tagtalary ulanylyp işlenmeli;

aşhananyň tehnologiýe enjamlaryň sanawynda çig we bişen önümleri aýratyn taýýarlamak üçin azyndan 2 sany et üweýän enjamy bolmaly.

128. Gök önümleri bir gün öňünden gaýnadyp goýmak rugsat edilmeýär.

129. I we II-nji nahar taýýar bolandan soň toparlara paýlanýança gyzgyn pejiň üstünde 2-3 sagat saklamak rugsat berilýär.

130. Iýmit zäherlenmesiniň döremeginiň we ýaýramagynyň önüni almak maksady bilen:

öňki nahardan iýmiti galan we bir gün öňünden taýýarlanylýan naharlary ertesi güni ulanmak gadagan;

aşakda görkezilen naharlary bişirmek we taýýarlamak rugsat berilmeýär: gatyk uýatmak, doragy we turşy süýt önümlerini taýýarlamak, pasterizerlenmedik süýtten etli ýa-da doragly blinçikleri bişirmek, flotskiý görnüşinde taýýarlanan makaron,

owradylan ýumurtgaly makaron, çakylan ýumurtga, kremli konditer önümleri, kremler, morslar, fritýurda bişirilen önümler, paştetler.

131. MÇÇE-da düýbünden ulanmaklyga gadagan edilyän iýmit önümleri: kömelek, flýagaly gaýnadylmadyk süýt, flýagaly dorag we gaýmak, bişirilmedik konserwirlenen gök nohut, suwda ýüzýän guşlaryň eti we ýumurtgasy, weterinar gözegçiliginden geçmedik et, öý şertlerde germetiki gaplanan konserwa önümleri: germetiki bitewiligi bozulan, bombažly, gaby poslan, görnüşi bozulan, etiketkasy bolmadyk; ammar möjekleri bilen zeperlenen ýa-da dürli goşundylary bolan ýarmalar, un, kakadylan kişdeler; çüýreme alamatly ýa-da heňlän gök önümler we miweler.

132. Çagalaryň iýmitlenşinde emeli (sintetiki) gelip çykyşly iýmit goşundylary, şol sanda alkogolsyz gazlandyrylan içgileri, konserwalar marinadlanan gök önümler we miweler (hyýar, pomidor, garaly, alma), kulinar ýaglary we ýaglylygy 72 % pes bolan mesge ýaglary; maýonez, burç, aý garyndylar, ýiti souslar, sirke, kofe ulanmaly däldir.

XII. Çaganyň gün tertibine we sapaklarynyň guramaçylygyna bildirilýän talaplar

133. Çaganyň gün tertibinde ukynyň dowamlylygy, dürli ýaşdaky toparlaryň gurnalşy, şähdaçyklygy, ýeterlik derejede açyk howada bolmaklyklygy göz önünde tutulyp; sagaldyş, önüni alyş we sagaldyş çäreleriň we guramaçylyk işleriň geçirilişi, akyl we beden maşklaryň agyrylygy gigiyena kadalaryna laýyk bolmalydyr.

134. Çagalaryň her günki gezelenç wagty 4-4,5 sagatdan az bolmaly дәl. Gezelençler günde 2 gezek gurnalmary: günň birinji ýarymynda - günortanlyk naharyna çenli we günň ikinji ýarymynda - öýlänlik ukydan soň ýa-da çagalaryň öýlerine gaýtmazdan öň. Howanyň temperaturasy 15°C –dan pes bolsa we şemalyň tizligi 7 m/s ýokary bolsa, gezelenç wagty gysgaldylýar. 4 ýaşa çenli çagalalar üçin howanyň temperaturasy 15°C pes we şemalyň tizligi 15 m/sek. ýokary bolsa, 5-7 ýaşly çagalara 20°C pes we şemalyň tizligi 15 m/s bolan ýagdaýynda gezelençler geçirilmeyär.

135. Gezelenç wagty çagalalar bilen dürli oýunlar we beden maşklaryny geçirmeli. Çagalaryň toparlara gaýtmazdan öň hereketli oýunlar gezelenjiň ahyrynda geçirilmeli.

136. Mekdebe çenli ýaşdaky çagalaryň umumy ukysynyň dowamlylygy 12-12,5 sagat bolmaly we onuň 2-2,5 sagady gündizki ukynyň paýyna düşmeli. 1-1,6 ýaş aralygyndaky çagalalar üçin gündizki uky 2 wagtyna bolmaly: günň birinji we ikinji ýarymynda umumy dowamlylygy 3,5 sagada çenli. Çagalary açyk howada ýagny, eýwanlarda ýatyrmak amatly bolýar. 1,6-3 ýaşly çagalalar üçin gündizki ukyny bir gezek 3 sagatdan az bolmadyk wagtynda gurnalýar. Ukudan öň köp hereketli, emosional oýunlary geçirmek maslahat berilmeyär.

137. MÇÇE administrasiýasy çagalaryň psihofiziologik ýagdaýlaryna we ýaş aýratynlyklaryna görä tehnologik okuw we terbiýeçilik meýilnamalaryň, okuw-

terbiýeçilik usullarynyň we guramaçylygyň laýýyk bolmagyna jogapkärçilik çekýärler.

Terbiýelemekligiň meýilnamalary, usullary, düzgünleri we bilim berilşi gijgýena taýdan talaplary sanitariýa-epidemiologiýa netijenamasy bolan ýagdaýda ulanmaklygy rugsat edilýär. Hepdede okuw sapaklarynyň sany mekdebe çenli: kiçi toparlarda-9, orta toparlarda -11, uly we mekdebe taýýarlaýyş toparlarda -18 bolmaly.

138. Okuw sapaklaryň dowamlylygy mekdebe çenli: kiçi toparlarda - 10-15 min –den köp däl, orta toparlarda -20 min.- da çenli, uly toparlarda 20-25 min., mekdebe taýýarlaýyş toparlarda 25-30 min.

Ähli toparlarda sapaklaryň arasynda 1,5-2 min dowamlylykda bedenterbiýe minutlary geçirilmeli.

Sapaklaryň arasyndaky 10-12 min arakesmeler bolmaly. Arakesmelerde aramlyk hereketli oýunlary geçirmek maslahat berilýär.

139. Bakja ýaşly çagalar (1,6-3 çenli) üçin hepde-de 10 sapakdan köp düzmeli däl (dil baýlaşdyrmak, didaktiki oýunlar, hereketi ösdürmek, aýdym-saz we şuna meňzeş görnüşde), her sapagyň dowamlylygy 8-10 min köp bolmaly däl. Günün birinji ýarymynda bir we ikinji ýarymynda bir sapakdan geçirmeklik rugsat berilýär. Howanyň maýyl wagtynda sapaklaryň köpüsini meýdançada gezelenç wagtynda geçirmeli.

Hepdäniň dowamynda berilýän okuwyň agyrlygynyň iň uly rugsat berilýän göwrümi, goşmaça sapaklary bilen birlikde, mekdebe çenli ýaşly çagalar üçin: kiçi toparlarda (dört ýaşly çagalar)-11 sapak, orta toparlarda (baş ýaşly çagalar)-12 sapak, uly topar (alty ýaşly çagalar)-18 sapak, mekdebe taýýarlaýyş topary (ýedi ýaşly çagalar)-18 sapak.

Egerde hepdede 6 günlük okuw günü göz önüne tutulan bolsa, onda şenbe gününde diňe estetiki-sagaldyş toplumyň sapaklary, sport baýramçylyklary, ýaryşlary, uzaldylan gezelençleri geçirilmegi amatlydyr.

Günün I-nji ýarymynda kiçi we orta toparlarda geçirilýän sapaklaryň iň uly rugsat berilýän göwrümi ikiden köp, uly we mekdebe taýýarlaýyş toparlarda üçden köp bolmaly däl. Olaryň dowamlylygy 4 ýaşly çagalar üçin – 15 minutdan köp, 5 ýaşly çagalar üçin -20 minutdan köp, 6 ýaşly çagalar üçin - 25 minutdan köp, 7 ýaşly çagalar üçin -30 minutdan köp bolmaly däl.

140. Çagalaryň ýokary öwrenjilik işjeňligini we akyl taýdan dartgynlygyny talap edýän sapaklar, günün birinji ýarymynda we işjeňligiň ýokary günleri (sişenbe, çarşenbe günleri) geçirmeli. Çagalaryň argynlygynyň önüni almak maksady bilen bu sapaklar bedenterbiýe, aýdym-saz, tans we şuna meňzeş sapaklar bilen utgaşdyrylmagy hödürlenilýär.

141. 5-7 ýaşly çagalar üçin kompýuteriň kömegi bilen geçirilýän sapaklar günün dowamynda 1 gezekden we hepdede üç gezekden köp geçirilmeli däl hem-de işe ukyplygynyň ýokary günlerinde: sişenbede, çarşenbede, penşenbede. Sapaklardan soň çagalar bilen göz üçin maşklar geçirilmeli. Kompýuterde üzüksiz kämilleşdirýän oýun sapaklaryň dowamlylygy 5 ýaşly çagalar üçin 10 minutdan, 6-7 ýaşly çagalar

üçin 15 minutdan köp bolmaly däl. Hroniki kesellerden ejir çekýän çagalar üçin, ýygy-ýygydan keselleýän (ýylda 4 gezekden köp), kesel geçirenden soň 2 hepdä çenli aralykda kompýuter bilen okuw wagty 5 ýaşly çagalar üçin 7 minut, 6 ýaşdaky çagalar üçin 10 minuda çenli gysgaldylýar.

Kompýuter bilen işlenilende argynlylygy peseltmek maksady bilen iş ornunyň gigiyena pähimli guramaçylygy geçirilmeli: mebel çaganyň boýuna laýyk gelmeli we 50 sm-den ýakyn bolmadyk ýeterlikli aradaşlygy bolmaly. Äýnek geýýän çaga, kompýuterde äýnekli işlemeli. Bir kompýuteriň başynda iki ýa-da ondan köp çaga birwagtlaýyn ulanylyşy gadagan. Çagalar kompýuter bilen sapak geçende mugallymyň ýa-da terbiýeçiniň gatnaşmagynda geçirilmeli.

142. Hemme toparlarda çagalara öý işi berilmeyär.

143. Sapaklaryň düzülşi göz önünde tutulanda okuw ýüküni günüň, hepdäniň, aýyň, ýylyň dowamlarynda deň bölünmegini meýilleşdirmeli: hepdäniň başynda we ahyrynda manysy boýunça ýeňil we çylşyrymly meýilnamaly sapaklar göz önünde tutulmaly.

144. Her okuw ýylynyň başynda mekdebe taýýarlaýyş toparynda çagalaryň okuwa funksional taýýarlygyny kesgitlemeli. Okuwa funksional taýýar bolmadyk ýa-da ses emele getirmesinde bozulmasy bar çagalara, çagalar bagynyň düzümünde ýörite logoped lukmany bilen sapaklar göz önünde tutulmaly; eliň ownuk penje myşsalaryň ysgynsyz bolan ýagdaýynda - ýörite berkidiji maşklaryny, saglygynda bozulmalar bar bolan çagalarda - bejeriş we sagaldyş çareleri geçirilmeli.

XIII. Çagalaryň bedenterbiýesiniň we bedeni berketmegiň guramaçylygy

145. MÇÇE-da hereketlilikniň düzgünlerini bedenterbiýäniň esasy meseleleriniň üpjün edilişini amala aşyrmaly. Onuň özeni gündelik geçirilýän beden saglygy sapaklary we dürli hereketli oýunlar (terbiýeçiniň gözegçiliginde) hem-de çagalaryň özbaşdak hereket oýunlary bolup durýar.

Meýilnama düzülende çagalaryň ýaş aýratynlygy göz önüne tutulyp, çaga bedeniniň saglygynyň berkidilmegine, funksional kämilleşdirmegine gönükdirilen bolmaly.

146. Bir ýaşly çagalar üçin beden saglygy sapaklary şahsy görnüşde gurnalmary, ol bolsa beden owkalama we gimnastika toplumlaryndan ybarat. Lukman her çaganyň ýaşyna we şahsy aýratynlygyna, saglyk, fiziki we nerw-ruhy ýagdaýlaryny nazara alyp beden terbiýeçilik toplumlaryny belleýär.

Lukmanyň görkezmeleri hökmany ýagdaýda çaganyň saglyk depderçesinde belgilenmeli.

Bir ýaşly çagalar üçin niýetlenen sapaklar her gün, toparda her çaga üçin aýratynlykda naharlanan wagtyndan 45 minutdan soň geçirilmeli.

Her çaga bilen maşkyň dowamlylygy 6-10 min. bolmaly.

147. Iki-üç ýaşdaky çagalar üçin bedenterbiýe maşklary 2-3 sany çagadan düzülen toparlarda, terbiýeçiniň ýolbaşçylygynda hepdede 2-3 gezek amala aşyrmaly.

2 ýaşly çagalar üçin bedenterbiýe maşklary toparlarda, üç ýaşly çagalar üçin bolsa maşklar toparlarda ýa-da sport zalynda geçirilmeli.

148. Bedenterbiýe sapaklary azyndan hepde-de 2 gezek, bakja toparlar üçin hepde-de 1 gezek geçirmeli. Sapaklaryň dowamlylygy çagalaryň ýaşyna baglylykda mekdebe çenli toparlarda aşakdaky görnüşde bolmaly:

kiçi toparlarda -15 min;

orta toparlarda -20 min;

uly toparlarda -25 min;

mekdebe taýýarlaýyş toparlarda -30 min.

Bedenterbiýe bilen bagly ähli geçirilýän çäreler toparlaryň terbiýeçileri tarapyndan geçirilmeli we saglygy goraýyş işgäri, terbiýeçi-usulçynyň we müdiriň berk gözegçiliginde saklanylmaly.

149. MÇÇE-nda bedenterbiýäniň medisina we terbiýeçilik gözegçiligini hemişe üpjün etmeli;

Çagalaryň saglyk ýagdaýynyň we fiziki taýdan kämilleşdirmegiň dinamiki gözegçiligi we bedenterbiýe täsirini bahalandyrylmasy meýilnamalaşdyrylan önüni alyş gözegçiliginde MÇÇE-nyň lukmanlary ýa-da saglyk öýleriniň lukmanlary kesgitleýär.

Hereket düzgünleriň mediko-terbiýeçilik gözegçiligi, bedenterbiýe usulyň geçirilişi we olaryň çaga bedenine edýän täsiriniň we beden berkitmek çäreleriniň gözegçiligini lukman, şepagat uýasy, çagalar edarasynyň müdiri, terbiýeçi-usulçysy tarapyndan amala aşyrylýar.

Bedenterbiýe sapaklarynyň geçirilýän ýerleriniň, bedenterbiýe enjamlarynyň, sport eşikleriniň we aýakgaplarynyň sanitariýa-gigiýena ýagdaýynyň barlagy çagalar edarasyny lukmany, şepagat uýasy we çagalar edarasynyň müdiri, terbiýeçi-usulçysy tarapyndan amala aşyrylýar.

Mekdebe çenli çagalaryň bedenterbiýe soraglary boýunça wagyz nesihat işleri çagalar edarasynyň işgärlari, ata-eneleriniň arasynda lukman, şepagat uýasy, terbiýeçi-usulçy, terbiýeçiler we müdir tarapyndan geçirilýär.

150. Çagalaryň beden berkitmegi gündelik durmuşda geçirilýän çärelerden we ýörite çärelerden ybarat bolýar: howa wannalary, suw proseduralary, dogry gurnalan gezelenç, beden saglygy maşklary, otagda ýeňil ýörite sport egin-eşiginde we açyk meýdanda amala aşyrylmalydyr.

Beden berkitmegiň täsirini ýokarlandyrmak maksady bilen çaga bedeni üçin amatly temperatura şertlerinde geçirilmeli, ol hem bolsa rasional oýlanşykly egin-eşikleriň ýylylyk saklaýyş ukybyny otagda we açyk meýdanda howanyň temperaturasyna baglylykda göz önünde tutup gurnalmary.

Beden berkitmäniň düzgüninde esasy tebigy faktorlar (gün, howa we suw) ulanylanda çagalaryň ýaş aýratynlygy we saglyk ýagdaýlary, şeýle hem usuly düzgünleriň berk berjaý edilşi we işgärleriň taýýarlyk derejesi göz önüne tutulmaly.

Beden berkitmäniň görnüşleri we usullary ýylyň möwsümüne, otagyň temperaturasyna we toparyň epidemiologiki ýagdaýyna görä üýtgedilýär.

Beden berkitmäniň çäreleri geçirilende sanitariýa-gigiýena şertleri döredilmeli we onuň üçin belgilenen polietilinden bak (2 sany), ýerli üstünden suw guýmak üçin 0,5 litrli gap, şeýle hem umumy üstünden suw guýmak üçin 2-2,5 litr göwrümlü küýze ýa-da suw pürküji, agaçdan ýasalan köprüjikler, belgilenen şahsy belgilenen polotensalar, tebigy matadan ellikler (gury we çygly sürtmek üçin); beden saglygy maşklary zalda we açyk meýdanda geçirmek üçin egin eşikler bolmaly.

151. Suw howuzlarynda çagalara ýüzmäne mümkinçilik döretmek üçin oýlanyşykly enjamlaryň we abzallaryň toplumu bolmaly.

152. Howanyň sowuk wagtynda suw howzunda sapaklary gezelençden soň gurnamaklyk maslahat berilýär. Suw howzunda sapaklar gezelençden öň geçirilse, onda sowuklamanyň önüni almak maksady bilen gezelenç 50 minutdan soň amala aşyrylmaly.

Howuzdaky suwuň temperaturasy - + 30°C (+/- 1°C), suwa düşülýän otagyň içiniň temperaturasy + 29°C (+/- 1°C), egin-eşik çalşylýan otagda + 25° + 26°C.

Howuzda suwa düşmezden öň we soň hökman çagalar akar suwuň aşagynda (duşda) suwa düşürilmeli.

153. Howuzda çagalaryň suwda ýüzme wagty mekdebe çenli toparlarda çagalaryň ýaşyna görä üýtgeýär:

kiçi topar 15-20 min;

orta topar 20-25 min;

uly topar 25-30 min;

mekdebe taýýarlayyş toparda 25-30 min.

XIV. Çagalaryň saglyk ýagdaýynyň baha berilşine talaplar

154. MÇÇE-da çagalaryň medisina gözegçiligi saglygy goraýyş işgärleri tarapyndan amala aşyrylýar, ýagny olar çagalar edaralarynyň ýa-da ýerli bejeriş-önüni alyş edaralaryna wezipe sanawyna girýär. Usully-guramaçylyk işi medisina üpjünçilik soraglary boýunça ýerli bejeriş-önüni alyş edaralar tarapyndan amala aşyrylýar.

MÇÇE-nda saglygy goraýyş işgäri bejeriş-keseliň önüni alyş we sagaldyş çärelerini geçirýär. MÇÇE-da müdiri bilen bilelikde saglygy goraýyş işgäri iýmitlendirmegiň tertibine we hiline, sanitariýa-epidemiologiýa kadalarynyň talabyna laýyk berjaý edilşine gözegçilik geçirmelidir.

Saglygy goraýyş işgäri önüni alyş we gündelik zyýansyzlandyryş guramaçylyk işini we gözegçiligini amala aşyryýar.

155. MÇÇE-da bejeriş-sagaldyş çäreleriniň dogry geçirilşiniň netijesi çagalaryň saglygyň oňatlaşmagy bolup durýar. Saglyk ýagdaýyna baha bermek bolsa gündelik gözegçiligiň esasynda we keseliň önüni alyş barlaglaryň netijesinde amala aşyrylýar.

156. Çagalarda keseliň önüni alyş saglygy goraýyş barlaglary degişli kadalaşdyryjy resminamalara laýyklykda amala aşyrylýar. Pediator-lukmanyň saglygy goraýyş gözegçiligi bakja toparlarynda 3 aýda 1 gezek, mekdebe çenli toparlarda 6

áyda 1 gezek geçirilmelidir. Görkezme ýüze çykan ýagdaýynda, çagalar beýleki ugurdaky hünärmenleriň barlagyndan hem geçirilmelidir.

157. Çagalaryň fiziki ösüşine baha bermek ýylda 2 sapa amala aşyrylýar (güýz, ýaz) antropometriki görkezijiler (boýy we beden agramy) esasynda, şeýle hem mekdebe çenli ýaşdaky çagalaryň fiziki taýýarlygy barada test barlagyň netijeleri hem goşulýar.

158. Her çaganyň saglyk ýagdaýyna toplumlaýyn baha berilýär, ýagny fiziki we nerw-psihiki ösüşleriň gazanan derejelerini nazara alyp, ýylyň dowamyndaky ýiti keselçiligi, barlag wagtynda ötüşen keselçiligiň bolmaklygy ýa-da bolmazlygy we onuň ýitileşme ýygylygy, bedeniň esasy sistemalaryň funksional ýagdaýlaryň işjeňligi göz önünde tutulýar.

159. Çagalaryň saglyk ýagdaýyna baha bermeklige aşakdaky görkezijiler degişli:
umumy keselçilik (derejesi);
ýiti keselçilik (derejesi);
çagalaryň keselçiligi her hadysada, günlerde 1 çaga üçin;
ýygy keselleýän çagalaryň göterimde sany;
saglyk indeksi;
morfofunksional bozulmalary bolan çagalaryň göterimde sany;
ötüşen keselli çagalaryň göterimde sany;
mekdepde okamaga funksional taýýar däl çagalaryň göterimde sany;
MÇÇE-da uýgunlaşmagy bilen bagly saglygynda bozulmalar dörän çagalaryň göterimde sany;
fiziki ösüşine görä çagalary toparlara bölmek;
saglyk ýagdaýyna görä toparlara bölmek;
sagaldyş çärelerine mätäç çagalaryň göterimde sany.

160. Her ýaşdaky çaga toparlary üçin aýrylykda toplumlaýyn sagaldyş çäreleriniň meýilnamasy düzülmeli, ol hem bedeni berkitmäge we keselçiligi peseltmäge gönükdirilýär.

161. Çagalar bilen okuwa gitmezden bir ýyl öň medisina gözegçiligi geçirilýär, gaýtadan bolsa gözegçilik mekdebe barjak ýyly geçirilýär.

162. Okuw ýylynyň başynda mekdebe taýýarlaýyş toparlarynda çagalaryň mekdebe gerek bolan ösüş derejesini kesgitlemek üçin mekdep okuwyna funksional taýýarlygynyň anyklaýyşy geçirilýär.

Okuwa funksional taýýar bolmadyk çagalara, her çaga aýratynlykda mediko-düzediş çäreleriniň geçirilmegini meýilnamalaşdyrmaly, oňa hem bejeriş sagaldyş çäreleri, dil düzediş sapaklary, ownuk we iri matorikany baýlaşdyrmak çäreleri degişlidir.

Ilkinji we ikilenji barlagyň netijelerini, hem-de okuw ýylynyň başyna degişli teklipler şahsy medisina kartalara bellenilmeli.

XV. Mekdebe çenli ýaşdaky çagalaryň gijiyena okuwy we terbiýesi

163. MÇÇE-da mekdebe çenli ýaşly çagalaryň gigiýena okuwy we terbiýesi zygiderli ösüşin rowaçlanysyny, fiziki we psihiki ösüşini hem-de ösüp barýan bedeniň mümkinçiliklerini ulgamlayyn göz önünde tutulmaly.

MÇÇE gigiýena okuwynyň we terbiýesiniň maksady çagalarda medeni-gigiýena endikleri kämilleşdirmegi, işeňnirligiň artmasy we özbaşdaklygyň ösüşi esasynda amala aşyrmaklykdyr.

164. Mekdebe çenli çagalaryň amaly endiklerini terbiýelenmekde gigiýena terbiýe we okuw esasy orny eýeleýär, şol sanda bölümler görnüşinde: fiziki (bedeni berkitmek, maşklaryň ýerine ýetirilmeginde endik döretmek, taplama, işjen hereket düzgüni), medeni (medenýetli özüni alyp barmagyň terbiýesi, ýoldaşlarynyň we öziniň saglygyna aýawly garamak), zähmet we estetiki terbiýe (zähmete endiklerine uýgunlaşdyrmak, özüne hyzmat etmek endikleri, gigiýenanyň maslahatlaryny ýerine ýetirmek zerurlygyny, ähmiýetligini kemala getirmek).

165. Terbiýeçiler we saglygy gorayyş işgärleri çagalar bilen şahsy gigiýena terbiýeleniş işini, olaryň çagalar edaralaryna ähli gatnaýan döwründe zygiderli geçirilmelidir.

166. Çaganyň gigiýena terbiýelenmesine ata-eneler hem giňden goşulmaly, olara mekdebe çenli çagalar edaralarynyň iş tertibi we guramaçylygy bilen tanyşdyrylmaly, we öý şertlerinde endikleri berkitmegi öwretmeli.

167. Mekdebe çenli ýaşly çagalar terbiýelemeginiň we okatmagyň şahsy gigiýena soraglary edaranyň we terbiýesi usulçynyň iş meýilnamasynda öz beýany tapmaly.

168. Çagalara hökmany zygiderli el-ýuzini we aýaklaryny ýuwmagy öwretmeli. Dişleri arassalamagyň endiklerini döretmek maksady bilen bu düzgüni her gün gijegündiz işleýän çagalar edaralarynda irden ýuwunylanda öwredilmeli, gündiz bolýan çagalar edaralarynda bolsa günortan nahardan soň ýuwdurylmaly. 2 ýaşdan çagalar dişlerini diňe çygly şýotka bilen, 3 ýaşdan - diş poroşogy ýa-da pastasy bilen dişlerini ýuwmalydyr. Diş şýotkalary şahsy stakanlarda saklanmaly. Gigiýena düzgünlerini geçirmek üçin çagalara şahsy serişdeleri bilen ulanmagy öwretmeli (diş şýotkalar, daraklar).

XVI. İşgärleriň şahsy gigiýenasy

169. MÇÇE-nyň işgärleri işe arassa, gelşikli egin-eşikde we köwüşde gelmeli. İşe başlamazdan ön elleri gowy ýuwulmaly, arassa ýektaý ýa-da başga ýörite eşigini geýmeli, çalşyrgyç aýak-gaby bolmaly, saçlary gelşikli edip ýaglygyň aşagynda ýygnalmaly. Hojalyk işleri bilen baglanyşykly işgärler arassaçylyk işlerini geçirende aýratyn ýektaýy, nahar paýlanda bolsa arassa önlükleri geýilmeli. Hajathana girmekden ön ýektaý çykarylmalý, we çykandan soň elleri sabyn bilen ýuwulmalý; çagalar üçin niýetlenen hajathanalary işgärlere ulanmak gadagan. İş wagty gutarandan soň ýektaý çykarylmalý we ýörite şakfa ýygnalmaly.

170. MÇÇE-nyň işgärleri ýörite iş egin-eşikleriniň öz wagtynda çalşylmagyna gözegçilik etmeli (hapalanan ýagdaýyna görä, azyndan her 2 günden 1 gezek): iş

egin-eşiklerini iňňe, temençe bilen ildirmek, jübilerde keseki zatlary saklamak, gülyaka, monjuk, ýüzük, gulakhalka we şolara meňzeş bezeg serişdelerini dakynmak gadagan.

171. MÇÇE-nyň işgärleriniň şahsy saglyk kitapçalary barlagdan geçirlenden soň saglygy goraýyş işgärlerinde saklanmalydyr.

172. MÇÇE-nyň hyzmat ediş we ýmit önümleri bilen iş salyşýan işgärleri hökmany iş ýerlerinde berjaý edilmeli sanitariýa-gigiýena okuwyny geçip, synag tabşyrmaly hem-de iş ýerlerinde şahsy gigiýenanyň düzgünlerini berk berjaý etmeli, aşhananyň işgärleri hem ýmit önümlerine sanitariýa we tehnologi taýýarlanylşyna bildirilýan talaplaryny berjaý etmeli. Sanitariýa-gigiýena okuwyny her 2 ýyldan 1 gezek gaýtadan geçmelidir. Şepagat uýasy aşhananyň ähli işgärleriniň günde iriňli ýaralaryň barlygyna barlag geçirmeli we ýörite depderçede bellik etmeli.

Näsag ýa-da keseliň alamaty bolan işgärler işe goýberilmeyär we haýal etmän işden çetleşdirilýär.

XVII. Mekdebe çenli çagalar edaralaryna çagalary kabul etmegiň düzgünleri

173. Çagalar MÇÇE-na, şol sanda gysga wagtda işleýän toparlara kabul edilende saglygy goraýyş edaralarynda keseliň önüni alyş barlagyndan degişli resminamalara laýyklykda geçirilmelidir.

174. Çagalar MÇÇE-na kabul edilende, lukman ata-enelerden çaganyň ösüşiniň aýratynlygy we häsiýeti barada goşmaça maglumatlary ýygnamaly: saglyk ýagdaýyna, nerw-psihiki ösüşine baha bermeli. Çagalar kabul edilende ýygnalan maglumatlar, çaganyň ösüşiniň taryhyna girizilmeli, bakja ýaşdaky çagalar üçin hasaba alyş 112/h forma, ýa-da bag ýaşdaky çagalar üçin medisina 026/h kartasyna bellik edilmeli we terbiýeçileriň dykgatyna ýetirilmeli.

Lukman çagalaryň uýgunlaşma döwründe gözegçilik geçirmelidir we her çaga üçin aýry gün tertibini, ýmitlendirilşini we sagaldyş meýilnamasyny düzmeli.

175. Mekdebe çenli ýaşly çagalary her gün terbiýeçi kabul edýär, çaganyň saglyk ýagdaýy barada ata-enelerden gyzyklanýar, çagalaryň bokurdagyna, beden derisine seredýär we gyzgynyny ölçeyär. Bakja toparyna çagalar saglygy goraýyş işgärleri tarapyndan kabul edilýär. Ertirki kabul ediş barlagda ýüze çykan ýarawsyz ýa-da keselçilige şübhe döreden çagalar MÇÇE-na kabul edilmeýär. Syrkwolan we günün dowamynda kesellän çagalar, beýleki çagalardan aýry saklanýlar. Çaganyň ýagdaýyna görä ata-enesi gelýänçä üzňelik otagynda saklanýar ýa-da hassahana ýerleşdirilýär.

176. Hepdede bir gezek saglygy goraýyş işgäri tarapyndan çagalarda bitlilige barlag geçirilýär. Barlagyň netijeleri ýöriteleşdirilen depdere belleniýär. Bitlilik ýüze çykarylan çagalary öýlerine ugradylýär (arassaçlyk işlerini geçirmek üçin).

177. Keselden soň ýa-da 3 günden artyk MÇÇE-na gelmedik çagalar diňe saglyk öýleriniň maşgala lukmanynyň kepilnamasy bolan ýagdaýynda goýberilýär,

kepilnamada kesel kesgitlemesi, ýarawsyzlyk möhleti, alnan bejergi, ýokanç keselliler bilen gatnaşykda bolmadyklygy barada maglumat, şeýle hem kesel geçiren çaganyň 10-14 güniň dowamynda şahsy düzgüni barada maslahatlary bolmaly.

178. Çagany başga MÇÇE-na geçirlende, edaranyň lukmany ýa-da degişli saglyk öýüniň maşgala lukmany çaganyň saglyk kitapçasyndan göçürme hatyny berýär.

179. Çagalar bilen irden arassaçylyk işleri öýlerinde geçirilmeli; MÇÇE-na at-eneler çagalary arassa we gelşikli eşikde getirmeli.

XVIII. Sanitariýa düzgünleriniň berjaý edilşine bildirilýän talaplar

180. Edaralaryň ýolbaşçylary:

edarany hereket edýän sanitariýa kadalary bilen üpjün etmek we onuň manysyny işgärlere ýetirmegi;

sanitariýa kadalarynyň ähli işgärler tarapyndan berjaý edilşine gözegçiligi;

barlaghana barlagyny gurnamagy;

sanitariýa kadalaryny berjaý etmede şertleri döretmegi;

saglyk ýagdaýy boýunça rugsady bolan, hünäri boýunça gigiýena taýýarlygyny we synagyny geçen işgärleri işe kabul etmegi;

her işgäriň şahsy saglyk kitapçasynyň bolmagyny;

MÇÇE-nyň ähli işgärleri wagtynda hökmany, deslapky we döwürleýin lukmançylyk barlagyndan geçmegini;

Döwlet arassaçylyk we keselleriň ýaýramagyna garşy göreşmek gullugynyň tekliplerini we talapnamalaryny ýerine ýetirmegi;

hereket edýän kanuna, sanitariýa kadalaryna we gigiýena düzgünlerine laýyklykda işgärleriň iş şertini gurnamagy;

edaranyň tehnologiýa, sowadyjy we beýleki enjamlarynyň kadaly işlemegini gazanmagy;

zerurlyk ýagdaýy ýüze çykanda dezinfeksiýa, dezinseksiýa we deratizasiýa çarelerini geçirmegi;

ilkinji lukmançylyk kömegini bermek üçin dermanlar toplumynyň bolmagy we onuň öz wagtynda üstüni ýetirmegi;

işgärleriň arasynda, hünär kämilleşdiriş okuwlary, söhbetdeşlikler, çykyşlar arkaly sanitariýa-gigiýena işleri guramagy üpjün etmeli.

181. MÇÇE-nyň saglygy goraýyş işgäri hem-de müdiri her gün sanitariýa kadalarynyň talaplaryny berjaý edilşine gözegçilik etmeli.

182. MÇÇE-nyň ýolbaşçylary we saglygy goraýyş işgäri şu sanitariýa-epidemiologiýa kadalarynyň talaplary bozulan ýagdaýynda Türkmenistanyň kanunyna laýyklykda jogapkärçilige çekilýär.

Türkmenistanyň Adalat ministrligi tarapyndan
2012-nji ýylyň 9-njy fewralynda bellige alyndy.
Bellige alyş sany 625.

